

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA GEOGRAFIJO

GABRIELA LOZANČIČ

**Vpliv prostotrgovinskih sporazumov TTIP in CETA na
prehransko varnost Slovenije**

Zaključna seminarska naloga

Ljubljana, 2019

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA GEOGRAFIJO

GABRIELA LOZANČIČ

**Vpliv prostotrgovinskih sporazumov TTIP in CETA na
prehransko varnost Slovenije**

Zaključna seminarska naloga

Mentorica:izr. prof. dr. Katja Vintar Mally

Univerzitetni študijski
program prve stopnje:
GEOGRAFIJA,
SLOVENISTIKA

Ljubljana, 2019

Zahvala

Zahvaljujem se mentorici izr. prof. dr. Katji Vintar Mally za vso pomoč in nasvete ob pisanju zaključne seminarske naloge.

Izvleček

Vpliv prostotrgovinskih sporazumov TTIP in CETA na prehransko varnost Slovenije

Prostotrgovinski sporazumi, kot sta TTIP in CETA, so v zadnjem času v porastu, saj se vse več držav odloča za sklepanje bilateralnih sporazumov, ki poleg dodatnega znižanja carin in dajatev med državama podpisnicama znižujejo tudi t. i. netarifne ovire, v želji po čimbolj pretočnem trgovanju, čeprav za ceno varstva javnega interesa. Področje, s katerim se podrobneje ukvarjam v zaključni seminarski nalogi, je regulativno sodelovanje v prehrambeni industriji. Regulativno sodelovanje pomeni predvsem poenotenje zakonodaj podpisnic, kar naj bi znižalo dosedanje nepotrebne stroške in ugodno vplivalo na trgovinsko dinamiko, pri tem pa se pozablja na osnovno funkcijo zakonodaj, ki je varovanje javnega zdravja. Vse več skrbi je povezanih ravno z ogrožitvijo prehranske varnosti in morebitno uvedbo nižjih standardov, ki ju lahko prinese regulativno sodelovanje. Dodatno se stvari zaostrijo, če imata podpisnici, v tem primeru ZDA in EU ter Kanada in EU, popolnoma drugačne pristope preverjanja, certificiranja in urejanja zakonov na področju pridelave in predelave hrane, kar pomeni, da je prilagajanje toliko bolj težavno in polno kompromisov.

Ključne besede: TTIP, CETA, prostotrgovinski sporazumi, prehranska varnost

Abstract

The impact of Free Trade Agreements TTIP and CETA on food safety in Slovenia

Free Trade Agreements like TTIP and CETA have been lately arising, due to the fact that more and more countries are deciding for conclusion of bilateral agreements, which among reducing the custom duties and dues, also reduce non-tariff barriers in hope for a more flow trade even at a cost of public benefits. My focusing area in this thesis writing is regulatory cooperation considering food industry and food security. Regulations considering standards in this area would ease the trade and reduce trade and administration costs, but the problem appears, when such regulations endanger legislations meant for public health and environment security. More and more publicly discussed concerns are regarding the fear of abusing the regulatory cooperation for deregulation and initiation of lower standards. Complications are even more increased if the Parties possess different approaches, when it comes to scientific researches or act preparations concerning production and food processing or the chemicals used in the process, which means that compromising is even harder.

Keywords: TTIP, CETA, Free Trade Agreements, food safety

Kazalo vsebine

1	UVOD	7
1.1	NAMEN, CILJI IN DELOVNE HIPOTEZE	8
1.1.1	METODE DELA	8
1.2	OPREDELITVE POJMOV	9
2	SPORAZUM CETA	10
2.1	O SPORAZUMU	10
2.2	PROBLEM REGULATORNEGA POENOTENJA	11
2.3	MESNOPREDELOVALNA INDUSTRIJA ZNOTRAJ SPORAZUMA.....	14
2.4	GEOGRAFSKE OZNAČBE IN PRAVILA O IZVORU	15
2.5	UČINKI NA SLOVENSKO IN EU GOSPODARSTVO	16
3	TTIP	18
3.1	O SPORAZUMU	18
3.2	REGULATIVNO SODELOVANJE	19
3.3	SANITARNI IN FITOSANITARNI UKREPI (SPS)	20
3.4	PROBLEMATIKA PODROČJA DOBROBITI ŽIVALI IN VARSTVA ZDRAVJA RASTLIN	23
3.5	NETRANSSPARENTNOST POGAJANJ	24
3.6	VPLIV NA GOSPODARSTVO	25
4	VPLIV SPORAZUMOV NA SLOVENSKO KMETIJSTVO IN PREHRANSKO VARNOST	26
5	SKLEP	29
5.1	SINTEZA PREUČITVE SPORAZUMOV IN VELJAVNOST HIPOTEZ.....	30
5.2	POGLED V PRIHODNOST.....	33
6	SUMMARY	35
7	VIRI IN LITERATURA	37

Kazalo slik in preglednic

Slika 1: Stopnja samooskrbe zadnjih let v Sloveniji..... 27

Preglednica 1: Pozitivni in negativni učinki sporazuma CETA v prehranskem sektorju...30

Preglednica 2: Pozitivni in negativni učinki sporazuma TTIP v prehranskem sektorju.....31

1 UVOD

Prehranska varnost je v današnjem času predmet mnogih študij, globalizacija in splošni napredek sta pripomogla, da je zadostna količina hrane lahko zagotovljena tudi v delih sveta, kjer je zaradi neprimernih podnebnih pogojev kmetijska proizvodnja zelo omejena. Kmetijski proizvodi so torej postali veliko bolj mobilni in povsod dostopni. Kar se na prvi pogled zdi kot nadgradnja in velika prednost, pa je lahko tudi vse prej kot to.

Eden izmed zelo pomembnih vplivov na trenutno stanje prehranske varnosti so nepredvidljive podnebne spremembe. Spremenjena svetovna dieta, ki temelji predvsem na mesu, je povzročila povečano porabo žit v svetovnem merilu. Globalizaciji je uspelo na nek način poenotiti prehranski trg, s tem pa je hrana postala pomemben geopolitični faktor (Plut, 2012). Nenehne spremembe, tako v podnebnju kot v prehranskih navadah ljudi, težijo k večji organizaciji in čimbolj učinkoviti izrabi danosti, kar rezultira v nenehnem spreminjanju trgovinske politike, ki lahko močno vpliva na prehransko varnost. Trgovinske politike pa ne delujejo vedno po trajnostnem principu in lahko v določeni meri tudi zavirajo lokalno pridelavo in učinkovitejšo povezanost kmetijskih sistemov z naravnim okoljem.

Problematika uvoza prehranskih izdelkov je vse bolj pereča. Raziskave kažejo, da obrok iz uvožene hrane povzroči kar štirikrat več toplogrednih plinov kot obrok lokalne kmetijske pridelave (Nierenberg, Halweil, 2005). Strokovnjaki vse bolj opozarjajo, da je trenutni globalni model reševanja prehranske problematike sporen in trajnostno nezadosten, in obenem poudarjajo, da je lokalna samooskrba in vlaganje v samozadostnost države na prehranski ravni ključ do trajnostnega načina reševanja problematike. Destabilizacijo prehranske varnosti in posledični dvig cen osnovnih človeških dobrin najprej občutijo najrevnejši, saj cene v takih primerih dosegajo rekordno visoke vrednosti (Plut 2012).

Trgovinska politika je bila dolgo časa pod okriljem Svetovne trgovinske organizacije (ang. World Trade Organisation), ki je članicam preko liberalizacije mednarodne trgovine, storitev in intelektualne lastnine omogočila boljše povezovanje in lažji pretok dobrin. Večina danes veljavnih dogovorov spada v t. i. Razvojno agendo iz Dohe (Understanding the WTO ..., 2017). Članstvo v taki organizaciji pa obenem terja od vseh podpisnic dosledno upoštevanje zavez in pravil, kar je bil glavni razlog, da so se nekatere med njimi odločile za samostojno pot in se začele povezovati preko dvo- ali večstranskih sporazumov. Posledično trgovinsko politiko v zadnjem času krojijo razni bilateralni prostotrgovinski sporazumi, med katere spadata tudi TTIP (Čezatlantsko trgovinsko in naložbeno partnerstvo) ter CETA (Celovit gospodarski in trgovinski sporazum). Smisel in namen obeh sporazumov je čim večja odprava trgovinskih ovir, kot so tarife, (nepotrebni) predpisi in posledično pospešitev gospodarske rasti v obeh podpisnicah. Oba sporazuma se osredotočata tudi na odpravo ne-tarifnih ovir, ki so v državah zakonsko predpisane in so pogosto namenjene varovanju javnega interesa (Trgovinski sporazum EU-ZDA, 2017). S sporazumi je torej na nek način omogočena modifikacija nacionalne zakonodaje, da bi ta predstavljala čim manjšo oviro za trgovanje (Posvet sporazum TTIP ..., 2015)

Zadržke do obeh sporazumov je izkazalo veliko okoljevarstvenikov in neprofitnih organizacij ter izpostavilo pomisleke glede mehanizma ISDS (ang. Investor-state dispute settlement), ki korporacijam omogoča toženje držav na za ta namen vzpostavljenih sodiščih, regulativnega sodelovanja, prehranske varnosti in kmetijstva na sploh, poleg tega pa je zaznati negativne vplive tudi na okolje, gospodarstva ter delovna mesta (Skupaj zaustavimo ..., 2019). V nadaljevanju se bom najprej osredotočila na CETO v odnosu do omenjenih problematičnih točk, kasneje pa še na TTIP, nato pa ju bom medsebojno primerjala.

V svoji zaključni seminarski nalogi se bom posvetila predvsem vplivu na prehransko varnost Slovenije in Evropske unije v obeh sporazumih, tako CETI kot TTIP-ju.

1.1 NAMEN, CILJI IN DELOVNE HIPOTEZE

Namen zaključne seminarske naloge je raziskava učinkov prostotrgovinskih sporazumov CETA in TTIP na prehransko varnost, zlasti v Sloveniji. Podrobno bom preučila oba sporazuma in osvetlila kritične točke, poudarila razhajanja v ameriškem in evropskem razumevanju previdnostnega načela pri prehranski varnosti in temeljnih razlikah pridelave ter predelave hrane. Poleg tega bom izpostavila prednosti in slabosti sporazumov za ZDA/Kanado na eni in EU na drugi strani ter sporazuma kritično ovrednotila tudi v odnosu do evropske Skupne kmetijske politike in do slovenskega kmetijstva.

Pri izdelavi naloge sem si zadala naslednje cilje:

- predstaviti značilnosti obeh prostotrgovinskih sporazumov in glavna tveganja glede prehranske varnosti,
- analizirati ameriške in evropske konvencije o pridelavi hrane ter izpostaviti ključne razlike in posledično vplive na evropski prehranski trg,
- raziskati vplive sporazumov na slovensko kmetijstvo in prehransko varnost celotne Evropske unije.

Zaključne seminarske naloge se lotevam z naslednjima hipotezama:

- I. Z vidika prehranske varnosti ima podpis pogodb CETA in TTIP za EU več negativnih kot pozitivnih učinkov.
- II. Prostotrgovinski sporazumi, po principu CETE in TTIP, prinašajo zaradi prilagoditve oziroma regulacij zakonodaj podpisnic znatno osiromašenje prehranske varnosti.

1.1.1 METODE DELA

V svoji zaključni seminarski nalogi sem uporabila tako deskriptivno kot kavzalno metodo. V začetku sem se poglobila v vsebino vsakega sporazuma, ki je vezana na prehransko varnost, nakar sem izvedla primerjavo med njima in analizirala učinke na gospodarstvo EU in Slovenije. Gre za kvalitativno raziskovanje študije primera, natančneje študije dveh sporazumov, njunih prednosti in slabosti, torej poglobljeno razumevanje obeh pojavov. Ker gre za analizo dokumentacije s področja prostotrgovinskih sporazumov in ekologije, je raziskava neempirična.

1.2 OPREDELITVE POJMOV

V tem poglavju bom opredelila osnovne pojme, vezane na prostotrgovinske sporazume, katerih razumevanje igra pomembno vlogo pri razumevanju same problematike preučevanih sporazumov. Ker me znotraj sporazumov zanima predvsem prehranska varnost, bom uvodoma definirala prav ta pojem. Podala bom tudi osnovne definicije obeh prostotrgovinskih sporazumov, tako CETA kot TTIP, področja, ki jih pokrivata, in njune cilje. Kot naslednji pojem bom opredelila nevarinske ovire, ki igrajo ključno vlogo pri obeh sporazumih in so obenem glavni vir nestrinjanj znotraj sporazumov. Kot zadnje, na kratko osvetlim bistvo SPS meril znotraj sporazumov, ki prav tako igrajo ključno vlogo znotraj pogajanj in so močno povezani s prehransko varnostjo.

Prehransko varnost FAO (Food and Agriculture Organisation of United Nations) definira kot fizično, socialno in ekonomsko neomejen dostop do zadostne količine varne hrane, ki omogoča normalno življenje. Zaradi ranljivih skupin, ki se pojavljajo po svetu, bi se politika morala tega lotevati večdimenzionalno, tako z razvojem trajnostne oblike kmetijstva kot zagotavljanjem finančne pomoči šibkejšim. Spopadanje z omenjeno tematiko je tako ključnega pomena na področju humanitarne pomoči in mednarodnega razvoja. Glede na soodvisnost kmetijskih trgov in mednarodno povezane prehranske verige se prehransko varnost vedno bolj prepozna kot svetovno javno dobrino, ki zahteva kolektivno ukrepanje in mednarodno upravljanje (Lerch, 2015). Eden izmed pomembnih ciljev zagotavljanja prehranske varnosti je tudi oskrba v izrednih in kriznih razmerah, zato je močna mednarodna povezanost še toliko bolj pomembna (Perpar, Udovč, 2010).

Prvi izmed preučevanih prostotrgovinskih sporazumov je CETA. Comprehensive Economic and Trade Agreement ali slovensko Celovit gospodarski in trgovinski sporazum je bilateralni trgovinski sporazum med Evropsko unijo in Kanado. Namen sporazuma je odprava obstoječih trgovinskih ovir v čim večji meri ter s tem izboljšanje trgovine in povečanje investicij med partnericama. Sporazum naj bi imel pozitiven vpliv na gospodarsko rast tako v Evropski uniji kot v Kanadi. Glavne točke sporazuma se dotikajo istih področij kot TTIP. Liberalizacija trgovine z blagom in storitvami je tudi tu v prvem planu, sporazum poleg tega podrobneje obravnava področje netarifnih ovir, zlasti sanitarne in fitosanitarne ukrepe, ureja tudi področje intelektualne lastnine in trajnostnega razvoja znotraj trgovinskega sodelovanja (EU - Kanada celovit ..., 2017).

TTIP, Transatlantic Trade and Investment Partnership ali slovensko Čezatlantsko trgovinsko in naložbeno partnerstvo, je pogajalski trgovinski sporazum med Evropsko unijo in Združenimi državami Amerike. Sporazum naj bi doprinesel k lažšanju trgovinskih storitev med podpisnicama in se tako osredotoča na tri bistvena področja. Prvo področje zadeva dostopnost na trgu, ki se ukvarja z regulacijo carin in trgovinske zaščite. Osutek predlaga popolno odpravo carin, ali v primeru občutljivih izdelkov njihovo postopno znižanje, kar bi pripomoglo k višji stopnji liberalizacije storitev. Drugo področje se ukvarja z regulatornimi vprašanji in netarifnimi ovirami. Tu naj bi podpisnici uskladili svoji zakonodaji, ki obsegata trgovanje z blagom in storitvami po sektorjih (kemični, tekstilni, prehranski), kjer bi za

vsakega posebej določili stopnjo medsebojne harmonizacije. Zadnje področje obravnava pravice intelektualne lastnine, morebitne olajšave na področju carin in trajnostni razvoj. Poleg tega odpira odnos sporazuma do malih in srednjih podjetij, kapitalskih tokov, ter določa princip reševanja medsebojnih sporov (Trgovinski sporazum EU - ZDA, 2017).

Najbolj pereči deli sporazumov so tisti, ki obravnavajo necarinske ovire in SPS merila, pri katerih prihaja do razhajanja mnenj. Ker pa sta prav ti dve stvari neposredno vezani tako na prehransko varnost kot ekologijo in ju v nadaljevanju podrobneje analiziram, dodajam tudi krajši definiciji v tem poglavju. Kot že poudarjeno, so necarinske ovire pomemben dejavnik za prostotrgovinske sporazume. Državne administracije se pogosto odločajo za uvedbo necarinskih ovir kot ukrepa, ki poleg carin vpliva na mednarodno izmenjavo dobrin. Združujejo razne predpise in ukrepe, ki zagotavljajo neoporečnost uvoznih ali izvoznih produktov. Tako imajo možnost vpliva na tokove in koncentracijo kapitala (Movchan Eremenko, 2003).

SPS merila ali Sanitarna in fitosanitarna merila (Sanitary and Phytosanitary Measures, v nadaljevanju: SPS) so predpisi, ki zavezujejo članice sporazuma, da zagotavljajo neoporečnost prehranskih izdelkov za potrošnike in preprečujejo razvoj bolezni med rastlinami in živalmi, vključenimi v proizvodnjo. Takšni predpisi vključujejo razna testiranja in preverjanja kakovosti in ustreznosti, zahtevajo sledenje predpisani zakonodaji na področju pridelave in predelave hrane ter postavljajo omejitve najvišje možne vsebnosti pesticidov ali drugih nevarnih snovi. Omenjena merila so obvezujoča tako za domačo proizvodnjo kmetijskih izdelkov kot za vse ostale uvožene pridelke in izdelke iz tujine (The WTO agreement ..., 2017).

2 SPORAZUM CETA

2.1 O SPORAZUMU

Pogajanja o sklenitvi sporazuma med Evropsko unijo in Kanado so se zaključila avgusta 2014, s čimer je CETA postala prvi celoviti prostotrgovinski sporazum, za katerega se je odločila EU. Sporazum prinaša liberalizacijo kar 98,6 % carinskih postavk na strani Kanade in 98,7 % na evropski strani, pri čemer je od narave proizvoda odvisno, ali bo ta stopila v veljavo takoj ali postopno v roku petih let, ob enem pa iz sporazuma izvzema najboljčutljivejše izdelke, kot so mleko in mlečni izdelki, puranje in piščančje meso ter jajčne izdelke. Kar se tiče ostalih prehranskih proizvodov, je za njih veljavna sprejeta carinska liberalizacija, za katero računajo, da bo evropsko prehransko industrijo znatno okrepila. Posebna pozornost je bila posvečena zlasti vinu in žganim pijačam, ki so tudi eden glavnih evropskih izvoznih produktov v Kanado (Damijan, Kostrevc, 2015).

Namen sprejetih sprememb je predvsem v nižanju stroškov, ki jih plačujejo izvozniki na tujem trgu, z njihovim znižanjem pa bo omogočena večja konkurenčnost in znižanje cen za potrošnike, ki bodo lahko uživali večjo raznolikost v istem cenovnem razredu (Damijan,

Kostrevc, 2015). A problema ne ustvarjajo carinske in tarifne ovire, ki so že brez sporazuma na zelo nizki ravni in enormnih stroškov ne morejo proizvajati, temveč netarifne, kjer lahko pride do zapletov.

Najvišje številke carinskih stopenj oziroma uvoznih dajatev najdemo pri prehranskih izdelkih in tobaku pri Evropski uniji in mesnih izdelkih in žitaricah pri Kanadi. Vrednosti omenjenih se gibljejo med 10 in 25 % carinske stopnje. Z njihovo odpravo naj bi po analizah EU okrepila konkurenčnost na kanadskem trgu. Skupno naj bi EU odpravila kar 95 % omejitev, ki zadevajo izvoz kmetijskih proizvodov v Kanado, Kanada pa kar 97 %. Glavni namen sporazuma je spodbujanje medsebojne menjave in investicij, ki ne bi upadle v obdobjih negotovosti. Evropska unija si predvsem želi konkurenčnosti in sodelovanja na tujih trgih, kar bi dodatno spodbudilo gospodarsko rast, ki je tudi cilj evropske razvojne strategije Evropa 2020. CETA naj bi tako predstavljala sporazum, ki se z razumevanjem za specifične trga in občutljivih področij prilagaja obema stranema (Damijan, Kostrevc, 2015).

Prostotrgovinski sporazumi so pogost način tesnejšega sodelovanja dveh ali več držav, pri čemer je v prvi vrsti želja po čimbolj pretočni trgovini z minimalnimi izdatki. Carinska liberalizacija je tako ključnega pomena pri zmanjšanju stroškov trgovanja in je s tega vidika logična, žal pa pogosto nezadostna. Najnovejši trgovinski sporazumi zato stremijo k odpravi oziroma preureditvi netarifnih ovir, ki so zadnja in največja pregrada za povsem prost pretok proizvodov. Vendar ima prav ta pregrada ključno funkcijo pri varovanju lastnega prehranskega trga in pri analizi vsega, kar vanj vstopa.

Glavna razlika, ki ločuje CETA od TTIP glede regulacij, je predvsem ta, da CETA ne uvaja radikalnih posegov pri sanitarnih in varnostnih standardih proizvodov (Damijan, Kostrevc, 2015). Prav ti pa spadajo med najpomembnejše netarifne ovire. Kljub temu pa vsebuje nekaj problematičnih točk, na katere se osredotočam v nadaljevanju.

2.2 PROBLEM REGULATORNEGA POENOTENJA

CETA je za prehransko varnost veliko manj sporna kot TTIP, saj ne spreminja pravil glede sanitarnih in fitosanitarnih postopkov ter varne prehrane. Omenjene trditve povzeman iz študije o vplivu CETA, izdelane v Centru poslovne odličnosti Ekonomske fakultete, kjer so se raziskovalci osredotočali predvsem na carinske ovire, njihovo odpravo in ekonomske učinke implementacije sporazuma, večinsko izključujoč izjemno pomembne regulativne spremembe na področju netarifnih ovir, ki so še kako prisotne in zadevajo javno dobro ter nam nudijo drugo sliko predvidenih učinkov na EU.

Prostotrgovinski sporazum med EU in Kanado povzema pravice in obveznosti, ki so uporabljene že v WTO SPS sporazumu (ang. World Trade Organisation Sanitary and Phytosanitary Agreement, v nadaljevanju: SPS sporazum), kateremu je pridodan tudi veterinarski sporazum med podpisnicama. Glede sanitarnih in fitosanitarnih določil sta podpisnici želeli osnovati naddržavni sistem preverjanja kakovosti zaradi poenostavitve procesa odobritve in hitrejše trgovinske dinamike. CETA torej ne posega v zakonodajo na omenjenih področjih, pospešuje le postopke certifikacije, ki zagotavljajo ustrezno stanje proizvodov ob uvozu (Damijan, Kostrevc, 2015).

Torej na področju sanitarnih in fitosanitarnih sredstev sporazum CETA v celoti vključuje obstoječ Veterinarski sporazum (Sporazum SPS), prav tako pa vključuje pravila na področju odobritve postopkov za rastlinske produkte povzete po STO. A je CETA kljub temu sprejela določene nove ukrepe; uvozniki blaga morajo tako sprejeti SPS merila nasprotne stranke kot enakovredna svojim, če njena merila dosegajo zadostno raven zaščite na področju SPS meril. Torej bodo morali strokovnjaki s področja prehranske in veterinarske varnosti z obeh strani sodelovati pri usklajevanju meril, ki jih ena in druga stran zahtevata. Za ta namen bo ustanovljen skupni odbor, ki bo vključeval vse zgoraj omenjene predstavnike iz obeh pogodbenic in se bo ukvarjal s tem, kako določiti, prepoznati in vzdrževati enakovrednost (Šegovc, 2017, str. 48). Smisel odbora je predvsem vzajemno sodelovanje agencij, odgovornih za preverjanje kakovosti in testiranje obeh podpisnic, in tako pospešitev postopka samega preverjanja. Odbor bi omogočal certificiranje evropskih izdelkov za kanadski trg in obratno, kar bi znižalo stroške dosedanjega dvojnega testiranja in pridobivanja certifikatov za izvoznike, kar naj bi bila velika finančna olajšava, predvsem za manjša podjetja (CETA, Chapter summaries ..., 2017).

Naddržavno certificiranje in ustanovitev odbora se zdita praktična alternativa dozdejšnjim dvojnim testiranjem, vendar se problem pojavi, ko je v razprave o SPS merilih, poleg obeh podpisnic, vključena tudi industrija. Slednja ima svojske potrebe, ki pogosto ekonomski vidik postavljajo pred ekološkega. Ker pa so tudi sami sporazumi v prvi vrsti ekonomsko naravnani, je industriji omogočen pristop k pogajanjem, na katera lahko tudi pomembno vplivajo, tako s spodbijanjem tehničnih norm kot zanemarjanjem področja javnega zdravja.

Ustanavljanje odbora pomeni nov segment, ki je ključen pri dialogu med podpisnicama. Sedaj ta ne obsega več samo komunikacije med vladami, temveč je vzpostavljen tretji organ, ki je zadolžen za preučevanja na področju regulacij. Poenotenje regulacij naj bi rezultiralo v učinkovitejšem odnosu, pri čemer bo v dialog stopila tudi industrija s svojimi potrebami. (Europe: CETA puts your food safety at risk, 2016). Sporazum NAFTA se poslužuje podobne tehnike, kjer so iz pogovorov o regulativah izključene nevladne organizacije in civilna družba, vključena pa je industrija. Problem se pojavi, ko industrija določena regulacijska pravila razume kot omejitve in ovire pri prostem pretoku blaga, medtem ko nevladne organizacije in javnost pravila s področja varovanja zdravja in okolja ter industrijske in tehnične norme razumejo kot varovalo za širšo dobrobit. Prav tako določba sporazuma predvideva, da bodo morale države, ki imajo v načrtu reguliranje, svoje predloge regulacij deliti s strankami, ki bi lahko imele vpliv na trgovanje, v kar najbolj možni zgodnji fazi, kar pomeni, da bo načrtovana zakonodaja tretjim strankam (t. j. industrijskim verigam) na voljo za vpogled še pred predstavitvijo v parlamentu (Šegovc, 2017, str. 46).

Določba iz sporazuma denimo dopušča, da bi lahko kanadska družba v primeru pridobljene potrditve evropskih organov izvažala sveže meso v EU, ne da bi morala prodajo vršiti skozi evropsko družbo, torej z odgovornimi za prodajo v EU. Iz česar sledi, da bi lahko kanadski ponudnik svoje produkte ponujal neposredno trgovinskim verigam, če bodo ustrezni kanadski organi za potrditev zaprosili ustrezne organe iz EU. Obratno je postopek isti Poenotenje standardov bi imelo lahko za evropske kmete pomembne posledice, saj bi zainteresirane skupine lahko to uporabile z namenom lobiranja, da se evropski standardi uskladijo na ravni z njihovo konkurenco. (Šegovc, 2017, str. 49). V tem primeru se lahko zgodi, da bi evropski

kmetje izgubili določene trge, saj bi postali nekonkurenčni. Eno od področij, za katero je to predvideno, je področje pesticidov. Standardi so namreč pri podpisnicah različni, saj ima EU znatno bolj visoke standarde pri uporabi večine pesticidov (Europe: CETA puts your food safety at risk, 2016).

Večinski finančni problem so torej prav nevarinske ovire (sanitarni in fitosanitarni predpisi), kjer nastanejo stroški zaradi pregleda ustreznosti proizvodov, ki jih katera izmed podpisnic uvažata. Specifično slovenski problem pri CETI je predvsem nepoznavanje slovenskih živilskih izvoznih proizvodov na kanadskem trgu, kar se kaže kot nezainteresiranost pri kupcih. Potrebna bi bila veliko boljše promocija tako kakovosti kot specifične slovenskih izdelkov, da bi povišala obseg prodaje in upravičila cene ter smisel samega izvoza (Damijan, Kostrevc, 2015). Mnoga področja reguliranja so bila izpuščena iz sporazuma, njihova vključitev pa je predvidena na podlagi nadaljnjih pogajanj. Če sodelovanje pri reguliranju ne bo prineslo rezultatov, kar je možno zaradi prej omenjenih razhajajočih se standardov, se bodo težave reševale pod okriljem ISDS mehanizma. Kanadske izkušnje s slednjim pa kažejo, da tudi v primerih, ko je bilo doseženo soglasje, to držav ne štiti pred tožbami s strani investitorjev. CETA prav tako predvideva, da bosta pogodbenici v nadaljevanju skupno opustili oziroma znižali sanitarne in fitosanitarne standarde, ki bi potencialno predstavljali oviro trgovanju, in poskušali doseči medsebojno priznavanje pravil in postopkov (Šegovc, 2017, str. 46).

Pred vsemi težavami, ki bi se lahko pojavile pri regulatornem sodelovanju, naj bi nas varovalo previdnostno načelo, ki se uporablja, ko ima kak pojav, proizvod ali proces nevaren učinek, ki je analiziran in nadalje označen s strokovno in objektivno oceno. Vendar slednji ne zagotavljata stopnje nevarnosti, če ni bila dosežena zadostna stopnja gotovosti. Torej je v primeru, ko strokovna ocena ni določena z zadostno mero gotovosti, dokazno breme na strani proizvajalca. Sam mora dokazati, da določen pojav, proizvod ali proces ni nevaren, njegove nevarnosti ni treba dokazovati ljudstvu ali vladi. A je iz primera EC-Hormones razvidno, da previdnostno načelo ne zdrži vedno, kadar gre za spor med vlagateljem in državo. V času razsajanja bolezni norih krav je Evropska komisija prepovedala uvoz mesa, ki vsebuje umetne hormone, vendar sta Kanada in ZDA leta 1997 pred Svetovno trgovinsko organizacijo nasprotovali tej prepovedi in z izpodbijanjem uspeli (Šegovc, 2017, str. 45).

Eden izmed zaskrbljujočih scenarijev, ki jih sporazum predvideva, je prav direktno sodelovanje med tujo industrijo in trgovskimi verigami brez nadzora katere od evropskih inštitucij. Prav taki deli sporazuma zbuja največ strahu in neodobravanja s strani nevladnih organizacij in splošne javnosti, ki pa je o vsem tem žal slabo obveščena. Regulativno poenotenje je spolzko področje, kjer je potrebna natančna in temeljita opredelitev skupnih omejitev za posamezne vrste produktov. Prav zaradi nejasnosti in skopih pojasnil je namreč v preteklosti že prihajalo do sporov med podpisnicami, ki so se nato reševali v okviru ISDS mehanizmov.

2.3 MESNOPREDELOVALNA INDUSTRIJA ZNOTRAJ SPORAZUMA

V Evropi se proizvajalci mleka in mesa borijo z izredno nizkimi odkupnimi cenami. Evropska kmetijska politika namreč spodbuja ustvarjanje presežkov na teh proizvodnih področjih, kar posledično pomeni nižanje odkupnih cen, domnevno z namenom, da bi evropski pridelovalci postali bolj konkurenčni na svetovnem trgu. Vsekakor pa ima največje koristi zaradi nizkih odkupnih cen v Evropi mesnopredelovalna industrija, ki v primeru uveljavitve sporazumov, kot je CETA, še poveča svoje izvozne količine in s tem posledično poveča tudi svoje prihodke (Šegovc, 2017, str. 43). V študiji, ki je bila izvedena pod okriljem National farmers union (v nadaljevanju NFU), ugotavljajo, da bi CETA v Kanadi predvsem oslabil sistem oskrbe s hrano. S povečanjem evropskega uvoza mlečnih izdelkov, med katerimi je znan sir, naj bi bilo povpraševanje po kanadskem siru in mleku vedno nižje. Kanadska vlada se zavzema za uvedbo kompenzacij oškodovanim kanadskim pridelovalcem mlečnih izdelkov, medtem ko NFU potrjuje, da je pot lažja evropskim kmetovalcem zaradi sistema EU subvencij (Damijan, Kostrevc, 2015).

Trenutno je evropski trg mesa in mesnih izdelkov varovan z uvoznimi pristojbinami, tudi na izdelke uvožene iz Kanade, kar pomaga pri zmanjševanju večjih razlik v cenah domačih in uvoženih produktov. Če vzamemo za primerjavo evropsko in kanadsko svinjino, se je slednja več let zaporedoma prodajala tudi do 60 % ceneje od evropske. A kljub znatnemu znižanju cen na evropskem trgu, je cena kanadske svinjine še vedno do 25 % nižja od v Evropi vzrejene svinjinje. Delno je razlog za to dejstvo, da so kanadski pridelovalci plačani 15–35 % manj kot proizvajalci v Evropi. Sprejetje sporazuma pomeni tudi odpiranje trga mesnih izdelkov, kar pa predstavlja grožnjo, da bodo kanadski ponudniki pod obstoječimi pogoji svoje proizvode na evropskem trgu lahko ponujali po znatno nižjih cenah v primerjavi z domačimi ponudniki (Šegovc, 2017, str. 43).

Kot že omenjeno, za občutljive produkte veljajo posebna pravila, ki s pomočjo uvoznih kvot regulirajo njihov uvoz in izvoz. Sporazum bo omogočil znatno zvišanje kvote za uvoz kanadske svinjine in govedine, in sicer kar do 14-krat. Ali se bo tak scenarij tudi odvrtel, je predvsem odvisno od Kanade in njenih zmožnosti pri proizvodnji tolikšne količine mesa, brez uporabe rastnih hormonov ali drugih spornih aditivov. Evropa ima glede uporabe takih dodatkov zelo visoke standarde; vsakršni rastni hormoni in dodatki za pospeševanje rejenja živali so v EU prepovedani. Prav tako je v EU striktno zahtevano spoštovanje standardov za rejo in ravnanje z živalmi, kamor sodijo zahteve glede minimalnega prostora za vzrejo glede na število živali, čemur v Kanadi ne posvečajo precejšnje pozornosti. V Kanadi ne plačujejo kazni v primeru neupoštevanja pravilnika o ravnanju z živalmi (ki pa je tam tudi neobvezen), čeprav slovi kot velika izvoznica mesa, saj letno v Kanadi zakoljejo 700 milijonov živali za potrebe živilske industrije. Tako bi, ob poenotenih regulacijah, v Evropo prihajalo meso iz nekontrolirane reje po bistveno nižjih cenah, katerim bodo evropski kmetovalci prisiljeni konkurirati (Europe: CETA puts your food safety at risk, 2016).

Zaskrbljenost mnogih, ki v sklenitvi sporazuma vidijo evropski trg poln mesa, opranega v klorovi raztopini, ni za lase privlečena. Kanada namreč tako obdelavo mesa dovoljuje (Europe: CETA puts your food safety at risk, 2016). EU je do nedavnega zavračala in prepovedovala uvoz takšnih produktov, a je leta 2013 opustila prepoved na uvoz govejega mesa obdelanega z mlečno kislino kot znak dobre vere in pripravljenosti na sodelovanje pred začetkom pogajanj o sklenitvi sporazuma z ZDA, kar kaže na pripravljenost nižanja

standardov s strani EU, z namenom prilagoditve trgovinskim sporazumom (Šegovc, 2017, str. 44). Problem se ustvari tudi pri gensko spremenjeni hrani zaradi različne zakonodaje podpisnic. Kanada spada med tri največje proizvajalke gensko spremenjene hrane na svetu, predvsem oljne ogrščice, koruze, soje in sladkorne pese. Kanada proizvodnjo gensko spremenjene hrane ne vidi kot problematične in je ne ločuje od tradicionalno pridelane hrane (nima posebnih označb, kot je to praksa v EU). Evropska unija namreč predpisuje strogo označevanje GMO proizvodov, ki vsebujejo najmanj 0,9 % gensko spremenjenih sestavin, prav tako pa ne podpira pridelave gensko spremenjenih poljščin za namen človeške prehrane, iz česar pa sta izvzeti dve poljščini. Vendar je potrebno poudariti tudi, da se kanadska gensko spremenjena soja že uporablja in prideluje znotraj Evropske unije (Šegovc, 2017, str. 44).

Sporazum CETA se deli sektorsko, a zdi se, da je prav sektor, ki se ukvarja s trgovanjem s prehranskimi izdelki, dvorezen meč. Pri sklepanju takih in podobnih sporazumov je vsekakor premalo poudarka na standardih, ki v določenih državah ali naddržavnih tvorbah veljajo. Pri tem mislim tako na ekološke kot na ekonomske in socialne standarde. Dober primer tega je prav znatno cenejše uvoženo kanadsko meso, ki nato prevlada nad evropskim in ga tako postopoma izloča. Razlogi za to se skrivajo predvsem v drugačnem okolju, ki ima svoje predpise (v tem primeru znatno nižje) in v katerem je že sama pridelava mesa cenejša oziroma slabše plačana. Pogosto lahko prihaja do takih neravnovesij, ki nato prisilijo državo, da nudi finančno podporo lastnim pridelovalcem, da bi ti dosegli konkurenčnost s tujimi. Ker pa je podobnih primerov vedno več, se je morda dobro ponovno vprašati o smiselnosti sodelovanja na tem področju in, ali ne bi bilo morda bolje finančno podpreti lokalne spodbude in omejiti uvoz pridelkov, ki jih lahko v zadostni količini proizvedemo že znotraj Evropske unije.

2.4 GEOGRAFSKE OZNAČBE IN PRAVILA O IZVORU

EU je že v samem začetku pogajanj vztrajala pri vključitvi zaščite geografskih označb v sporazum. S tem je želela zaščititi lastne proizvode z določenega geografskega območja, ki izvirajo iz kontrolirane proizvodnje in sledijo vsem predpisom. Slednje zagotavlja kakovostne izdelke, ki delujejo kot znamka, kar proizvajalcem dovoljuje, da za njih več zaračunavajo. Proizvodnja omenjenih izdelkov pripada regionalnim proizvajalcem, ki so zaščiteni s strani združenj znotraj EU in jih kot posamičnih podjetij ni mogoče kupiti (Šegovc, 2017, str. 45). V CETO so bile tako vključene zaščitne geografske oznake prehranskih izdelkov po principu, ki je uveljavljen v EU, z možnostjo dodajanja novih. Trenutno ta številka znaša 145 evropskih prehranskih imen (Europe: Ceta puts your food safety at risk, 2016). Situacija je bolj specifična na področju vin in žganih pijač, kjer je bil med podpisnicama že v preteklosti vzpostavljen sporazum, ki je urejal trgovino z alkoholnimi pijačami (Damijan, Kostrevc, 2015). Trenutno je v EU 1.400 priznanih izdelkov, od katerih je le 10 % dobilo oznako geografske zaščite znotraj sporazuma CETA. Pogajanja na to temo naj bi še sledila (Europe: Ceta puts your food safety at risk, 2016).

Razhajanja podpisnic so v večini primerov prisotna povsod, nič drugače ni tudi pri pravilih o izvoru blaga, kjer se mnenja prav tako razhajajo. K sreči so po pogajanjih le obveljala EU pravila o izvoru, ki so striktnnejša. Pogajanja so bila organizirana sektorsko zaradi velikega razhajanja v pravilih. Tako je za vsak sektor (avtomobilski, tekstilni, predelani kmetijski

proizvodi) določena svojska regulacija (Damijan, Kostrevc, 2015). Možnost določitve izvora je bistvena za učinkovito delovanje sporazuma CETA, saj je pomembno, da se ugodnejša obravnava v zvezi s tarifnimi pristojbinami zagotavlja zgolj državam članicam EU in Kanadi. Primarni namen pravila je torej zagotovilo, da določen proizvod izvira iz ene od držav podpisnic. Samo pravilo podpira tudi trgovanje z izdelki, ki izvirajo v obeh podpisnicah sporazuma. Kar poenostavljeno pomeni, da se blago, ki izvira v eni podpisnici, šteje kot blago, ki ima izvor tudi v drugi, kadar se uporabi kot material oziroma sestavni del v proizvodnji nekega blaga. Poleg tega sporazum določa, da se tudi sestavni del, ki ima izvor v eni izmed držav, s katerimi ima katerakoli od podpisnic sklenjen prostotrgovinski sporazum, šteje kot izvirni izdelek v skladu s sporazumom CETA (Šegovc, 2017, str. 26).

Sporazum CETA torej na nek način modificira pravila o izvoru, ki veljajo v obeh podpisnicah. S podpisom sporazuma se podpisnici zavežeta k rahljanju teh pravil, s tem ko se npr. blago proizvedeno v EU lahko šteje kot izvorno kanadsko, če je bilo v Kanadi predelano. S takimi prijemi se lahko kaj hitro izgubi sledljivost izvora produkta ali njegovih sestavin, zlasti če pride do izbruha bolezni. Pozitivna lastnost sporazuma, ki si jo je EU uspela priboriti, pa je priznavanje evropskih geografskih označb, ki evropskim produktom na tujih tleh nudijo zaščito in prepoznavnost. Znotraj njih je mogoče tudi uspešno posredno poslovanje malih podjetnikov skozi sam sporazum in širitev visokokakovostnih izdelkov izven evropskih meja.

2.5 UČINKI NA SLOVENSKO IN EU GOSPODARSTVO

Do nedavnega je EU vodila politiko, ki je močno varovala lastni kmetijski trg, zlasti področji mesa in mleka, ki sta bili varovani pred uvozom. Vendar trenutna trgovinska politika stremi k odpiranju trga številnim drugim kmetijskim proizvodom, kar bodo posledično občutile manjše kmetije in druge alternative živilskopredelovalni industriji. Odpiranje trga in s tem večanje konkurence tako pod pritisk postavlja zlasti manjše kmetijska gospodarstva kot tudi trajnostno obliko kmetijstva nasploh (Šegovc, 2017, str. 42). CETA se lahko kaj hitro sprevrže v način, kako bo industrija pritiskala na Evropsko unijo, začevši z zniževanjem standardov na področju prehranske politike. Evropski parlament je že leta 2015 določil, da države članice same odločajo o tem, ali bodo dovolile pridelavo gensko spremenjenih poljščin ali ne. A četudi nacionalne prepovedi ne vključujejo uvoza, lahko tuji proizvajalci odločitvam vlad držav članic oporekajo na podlagi ISDS mehanizma (Šegovc, 2017, str. 45).

Ocena učinkov CETA sporazuma na slovensko gospodarstvo je bila opravljena z globalnim trgovinskim modelom GTAP 9. Predpostavili so dva scenarija, kjer naj bi pri prvem prišlo do popolne liberalizacije menjalnega blaga in delnega znižanja ovir v trgovinskem sektorju, v drugem pa so predpostavili, da sporazum ne bo odpravil vseh carinskih ovir. Sodeč po nastalih simulacijah naj bi imel sporazum na slovensko gospodarstvo v obeh primerih neznamenit vpliv. Ustvarjen BDP naj bi znašal 0,01 % v desetletnem obdobju, kar pomeni manj kot tisočinko odstotka na leto. Za razliko od Slovenije naj bi se BDP Evropske unije zaradi sporazuma v istem obdobju dvignil do slovenske trikratne vrednosti. Kljub temu naj bi največji doprinos k gospodarstvu vseeno požela prav Kanada (Damijan, Kostrevc, 2015).

Stopnja vpliva se razlikuje od panoge do panoge. Na splošno naj bi imela CETA na več kot polovico panog po prvem scenariju celo rahlo negativen učinek. Pri predelani hrani bi bil

učinek komajda zaznaven, znašal naj bi namreč med 0 in 2 stotinkami odstotka. Pri drugem scenariju se stvar nekoliko poslabša; po njem naj bi predelava hrane utrpela celo rahlo negativne učinke, medtem ko bi sprostitev zunanjetrgovinskih ovir blagodejno vplivala na vse panoge in omogočila povečanje izvoza. Kot že omenjeno, je po obeh scenarijih zmagovalka sporazuma Kanada. Učinki sporazuma naj bi bili kar 10-krat večji kot v primeru EU in kar 30-krat višji od slovenskega. Ob pregledu teh števil je nujno upoštevati, da je EU za Kanado drugi najpomembnejši trg, takoj za ZDA, medtem ko Kanada nikakor ne spada v sam vrh pomembnih tržišč za EU (Damijan, Kostrevc, 2015).

Ob branju omenjene analize je treba nujno poudariti, da gre za razmeroma konzervativne ocene, ki predstavljajo spodnjo mejo dometa sporazuma. V njej namreč ni upoštevanega oziroma vključenega občutnega poenotenja tehničnih in okoljskih standardov, ki so ključnega pomena pri sporazumu. Tako nobena od do sedaj izvedenih študij ne ponuja kvantitativnega ovrednotenja odprave omenjenih ovir znotraj sporazuma. Resnica pa je, da je sporazum CETA na področju zniževanja nevarinskih omejitev veliko bolj blag kot TTIP (Damijan, Kostrevc, 2015).

Navsezadnje pa CETA prinaša tudi nekaj pozitivnih učinkov za slovensko gospodarstvo. Odpira nam namreč lažji dostop do tujih trgov, možnost promocije porekla proizvodov in povečanje kapitalskih tokov ter investicij, tako s Kanado kot z drugimi državami. Tako bo slovenskim podjetjem in združenjem olajšano povezovanje in vstop v globalne trgovske verige (Damijan, Kostrevc, 2015). Vendar gre hitro povečanje trgovinske izmenjave redko z roko v roki z učinkovitim varstvom okolja, ker novejša generacija prostotrgovinskih sporazumov teži predvsem k zmanjšanju netarifnih omejitev, ki so zadnja omejitev popolni liberalizaciji. Tak cilj pa lahko hitro pride v konflikt s politično in zakonodajno pravico držav do regulacije v javnem interesu in na splošno spodkopava demokratičen proces odločanja. Še bolj skrb vzbujajoče pa je dejstvo, da oba sporazuma (tako CETA kot TTIP) korporacijam in vlagateljem dajeta močne mednarodne pravice, ki lahko spodbijajo vladne ukrepe, če imajo ti negativen vpliv na njihovo dejavnost, četudi so bili ukrepi vzpostavljeni z namenom varstva okolja (Šegovc, 2017, str. 49).

Spremembe v globalnem trgovanju zahtevajo nenehne prilagoditve posamičnih držav z namenom odpiranja tujim trgov. Vendar pa prav z vzponom globalnega principa trgovanja narašča moč finančno stabilne in z vedno večjo močjo oborožene živilskopredelovalne industrije. Ekonomski faktor je pomemben pri širjenju izven državnih meja in je tako najpogostejši problem manjših kmetijskih pridelovalcev, ki se industriji težko postavljajo ob bok glede uspešnosti. EU je dolgo varovala lastni kmetijski trg pred uvozom, a je zavoljo sklepanja sporazuma, ki kaže nekoliko boljšo sliko v avtomobilskem in farmacevtskem sektorju, bila pripravljena sodelovati. Analize kažejo, da tako Slovenija kot EU od samega sporazuma ne bosta imeli kaj dosti, zlasti na živilskem področju, kjer se pojavlja tudi možnost deficita. Na račun sporazuma pa bo bogatela prav industrija. Odličen pokazatelj tega je že dejstvo, da je kanadska svinjina v EU bistveno cenejša od evropske. Prav zaradi slednjega računajo tudi na vse višje povpraševanje, ki bo posledično terjalo povečan uvoz, kar sem že omenila v poglavju o mesnopredelovalni industriji. Ker pa je kanadska mesnopredelovalna industrija znatno manj striktna glede sanitarnih zavez in posledično cenejša, je povsem logično njeno prednjačenje pred evropsko. Prav ta moč, ki jo industrija in korporacije

pridobijo s sklenitvijo sporazuma, je vse prej kot zanemarljiva in bi ji bilo treba posvetiti mnogo več pozornosti in pazljivosti.

3 TTIP

3.1 O SPORAZUMU

Prostotrgovinski sporazumi so v današnjem času zelo pogosti, države se jih pogosto poslužujejo z namenom odpiranja lastnega trga in iskanja trdnejših trgovinskih povezav. TTIP med njimi nosi nekaj novosti in posebnosti, mnogi znanstveniki so ga ocenjevali kot doslej najobsežnejši sporazum, ki naj bi uveljavljal povsem nove standarde trgovanja (Chaoui, 2013). Zaradi specifikke sporazuma TTIP-ja se mnogi strinjajo, da bo nadalje krojil vse bodoče multilateralne trgovinske sporazume, kajti po ekonomskem obsegu in številu investicij je največji ameriški trgovinski sporazum. Posebnost TTIP-ja je vključenost državnih podjetij pri krojenju sporazuma, kar pri drugih podobnih sporazumih ni bila ustaljena praksa (Akhtar, Jones, 2014).

Dosedanje trgovsko sodelovanje ZDA in EU kaže, da imata obe podobno povprečno stopnjo carin v vseh sektorjih (prva 4,7 % in druga 6,4 %), iz povprečja izstopa le sektor predelane hrane, kjer ima EU s 14,6 % štirikrat višjo stopnjo carine kot ZDA. Višje carine v kmetijskem in ribiškem sektorju, kot pri ostalih sektorjih, so prisotne pri obeh podpisnicah (Saha, 2014). Višje carinjenje omenjenih sektorjev je povsem običajno, saj gre za najboljčutljivejša področja, pri katerih je EU znana po svoji protekcionistični politiki. Tako ima EU 25 carin na kmetijske proizvode, ki so uvoženi iz ZDA, višjih od 100 %. Prav zaradi tega v pogajanjih znotraj sporazuma ni za pričakovati popolne odprave carin, možno pa je njihovo postopno znižanje (Seshadri, 2013).

Za oceno vpliva TTIP na gospodarsko rast je Evropska komisija naročila študijo v Centru za ekonomsko politične raziskave (CEPR) s sedežem v Londonu. Sama raziskava ocenjuje, da bi imela sklenitev sporazuma vpliv na BDP EU v višini 120 milijard evrov, a liberalizacija trgovine predstavlja le manjši problem za podpisnici, saj je povprečna carinska stopnja že sedaj na zelo nizki ravni (tridstotni). Problem pri tovrstnih študijah se pojavi že pri načinu raziskave; v njih namreč negativne posledice preferencialnih sporazumov niso ustrezno upoštevane (podoben problem se je pojavil tudi pri analizi sporazuma CETA). Tu so najpomembnejši dejavniki potrdila o izvoru. V zameno za odstop od tarif morajo podjetja dokumentirati izvor svojega blaga, kar ima za posledico ogromne administrativne stroške, zlasti za manjša in srednje velika podjetja, ki jim pravila o poreklu ustvarjajo obremenjujoče finančne zalogaje. Ta vidik ne igra pomembnejše vloge niti pri razpravah o TTIP niti pri znanstvenem raziskovanju. Omenjena študija se tega vprašanja niti ne dotakne in posledično ne vključuje izračuna negativnih učinkov. Torej so bili v študijo vključeni prihranki, ki nastanejo z odpravo tarif, ne pa tudi s tem povezani stroški za podjetja. Gre za resno pomanjkljivost matematičnih modelov. V resnici bi bile gospodarske koristi veliko bolj skromne od predvidenih, prav tako sam BDP (Senica, 2017, str. 30).

Pri tem je treba poudariti, da je v ključni fazi pogajanja na ameriški strani prišlo do zamenjave predsednika. Novo izvoljeni predsednik Donald Trump v obravnavanem sporazumu ni videl prihodnosti, zato je zadevo za določen čas zamrznil in potisnil na stranski tir. Leto 2018 pa je prineslo željo po obuditvi sporazuma in oznanilo novo fazo pogajanj. Nova pogajanja so se

začela februarja 2019 (TTIP Reloaded ..., 2019). ZDA so medtem odstopile od Pariškega sporazuma, kar je bil dodaten razlog za opustitev nadaljnjih TTIP pogajanj. EU namreč ne sklepa celovitih prostotrgovinskih sporazumov z državami, ki niso obenem tudi podpisnice Pariškega sporazuma. Ker na obeh straneh ni prišlo do zelenega konsenza na področjih, ki zadevajo občutljive produkte, kot je to prehranski trg, so bili dosednji dogovori zaustavljeni in razveljavljeni. Obe strani sta se sporazumno odločili, da pričneta z novimi pogajanjmi, ki pa bodo vključevala zgolj industrijske izdelke, okrog katerih je prišlo do enotnih mnenj glede odprav tarifnih (in netarifnih) ovir. Prehranski izdelki in trgovanje z njimi je torej povsem izključeno iz novih pogajanj (Svet Evropske Unije, 2019). Ker so nova pogajanja šele v začetni fazi in izključujejo področje mojega raziskovanja, v svoji zaključni nalogi obravnavam zadnje različice sporazuma, ki so se pojavile pred nastopom Trumpovega predsedovanja.

3.2 REGULATIVNO SODELOVANJE

Regulacije in nevarinske ovire so bile glavni in najzahtevnejši del pogajanja med podpisnicama, imajo namreč največji učinek na bodoči način trgovanja. Pot do preprostejše, hitrejše ter mobilnejše trgovske poti je sporazum določal skozi poenotenje sanitarnih in fitosanitarnih predpisov in odpravo nepotrebnih ovir, kot je dvojno testiranje izdelkov, torej na strani uvoznice in izvoznice. S takšnimi regulacijami naj bi se zmanjšali stroški administracije, povezane z izvajanjem regulacij. Sporazum se je v tem delu navezoval na standarde Svetovne trgovinske organizacije (Bonciu, 2013). Lahko bi rekli, da je bilo vzajemno priznavanje in usklajevanje tehničnih predpisov in standardov eden najpomembnejših elementov TTIP-ja. Zagovorniki menijo, da bi imelo sprejetje sporazuma pozitivne učinke na delovanje farmacevtskih družb in raznih kliničnih študij, kar bi omogočilo hitrejši in cenejši dostop do trga inovativnih zdravil in metod za srednja in manjša podjetja. (Senica, 2017, str. 32) Vendar standardi podpisnic odstopajo drug od drugega, saj so evropski zdravstveni standardi znatno višji, kar je privedlo do preizpraševanja morebitnega uvoza govejega mesa polnega hormonov, nizkega higienskega standarda proizvodnje v ZDA (npr. vzreja in prodaja kloriranih piščancev), kot tudi uporabe neoznačenih gensko spremenjenih organizmov (GSO), kar je v Evropski uniji prepovedano (Faure, Ward, 2015).

Objavljeni osnutek TTIP v poglavju o sanitarnih in fitosanitarnih ukrepih (SPS) razkriva, kako naj bi se odražale določbe o varstvu hrane, rastlin in živali, če bi postal TTIP del trgovinskega prava, o katerih več v četrtem podpoglavju. Napetost med pogajalci, katerih cilj je bil povečati trgovinski pretok s pomočjo sporazuma in SPS regulatorji, ki se borijo za zaščito zdravja ljudi, živali in rastlin, je privedla do želje Uprave za hrano in zdravila (ang. *Food and Drug Administration*, v nadaljevanju: FDA) po odstranitvi regulatornega sodelovanja in harmonizacije o SPS iz sporazuma TTIP (Suppan, 2014). Slednje se je prelevilo v glavno težavo sporazuma. Določila vsebovana v omenjenem osnutku o SPS so odpirala tudi druge razloge, zakaj bi bilo potrebno SPS harmonizacijo izključiti iz samega sporazuma. EU je bila vse bolj skeptična do poenotenja predpisov, ki so na strani Združenih držav Amerike postavljeni v povsem drugačnih okvirjih. EU je tako postavila pogoje, posredovane s strani članic, industrije in ostalih združenj, ki kažejo lastno zaskrbljenost. Vsi našteti vztrajajo, da mora nasprotna stran odobriti možnost nadzora in urejanja trgovskih izdelkov, kar mora potrditi ZDA v okviru FSMA (ang. *Food Safety Modernisation Act*, v

nadaljevanju FSMA), in zagotoviti ustrezno stanje, kar se tiče pravil o dobrobiti živali. Slednje je zahtevalo spremembo paradigme uvoznega režima ZDA. Kot zadnje je EU navajala željo po transparentnosti, ob vsaki želji pa tudi dosledno navajala utemeljitev in pojasnilo (Suppan, 2014).

Kot referenčni primer, ki je upravičeval vse zgornje želje, je EU postavljala kemično industrijo, ki je dober primer razhajanja v predpisih obeh podpisnic. EU sledi regulativi Evropske agencije za kemikalije, ki narekuje registracijo vseh kemikalij, ki se pojavljajo na evropskem trgu. ZDA imajo na tem področju veliko ohlapnejšo zakonodajo. Morebitno rešitev problema je EU videla ravno v koordinaciji; da bi se izognili dvojnemu testiranju, so ponujale možnost hkratnega testiranja in medsebojne primerjave rezultatov, kar bi privedlo do znatnega nižanja stroškov. Da bi celoten postopek bil tem bolj preprost, se je bila evropska stran pripravljena pogovarjati o posvojitvi globalnih standardov klasifikacije in načina označevanja izdelkov (Evropski parlament, 2014). Regulacijsko poenotenje bi zahtevalo še veliko pregovarjanja, prehranska zakonodaja ZDA za razliko od EU temelji na znanstvenih dognanjih s področja varnosti in zdravja in ne na previdnostnem načelu, kot je to v navadi na stari celini. Lep primer povedanega je nezdržljiv oziroma kar diametralen odnos do gensko spremenjenih organizmov, hormonske reje in obdelave mesa s klorom, predpisi niso združljivi niti pri principih testiranja (Sheshadri, 2013).

Torej ni presenetljivo, da je ravno regulativno področje dvigalo največ prahu. Kritiki so v tovrstnem pogajanju videli trojanskega konja, ki bi uskladil standarde EU in ZDA na najnižjem skupnem imenovalcu, zlasti ker obe tvorbi vidita svoje standarde kot enakovredne in medsebojno zamenljive. Problematično je tudi pomanjkanje transparentnosti, pogajanja so namreč potekala za zaprtimi vrati, končno besedilo sporazuma pa bi bilo znano šele, ko bi bila pogajanja končana, zato se je upravičeno pojavljal strah, da pogajanja vodijo korporacije, ki delujejo v skladu z lastnimi interesi in da je potemtakem njihov cilj zavarovanje in okrepitev lastnih privilegijev. Nasprotnike, ki jih večinsko sestavljajo nevladne organizacije (okoljske in potrošniške organizacije, sindikati), pa je skrbelo, da bo imela sklenitev sporazuma negativen učinek na dolgoletne dosežke EU na področju zdravja, varstva okolja, prehrane in pravic delavcev (Senica, 2017, str. 31).

Problem so ustvarjale tudi izvozne subvencije kmetom. Namreč TTIP je vladam omejeval ohranjanje izvoznih subvencij za kmetijske dobrine, namenjene na ozemlje države pogodbenice. EU tega člena TTIP-ja ni obrazložila javnosti. Potrditev omenjenega člena bi pomenila izrazito prednost za močna, v industrijsko proizvodnjo usmerjena prehranska podjetja, ki bi lažje znižala ceno in tako povečala konkurenčnost na trgu, medtem ko bi to manjše kmete lahko stalo preživetja (Greenpeace, 2015). Vse bolj se zdi, da problematike, ki jih sporazum CETA v manjši meri odpira, TTIP le še nadgradi in nadalje problematizira. Specifičnost prehranskega trga na obeh straneh je tako velika, da je ravno prehranski sektor do zadnjih zdihljajev sporazuma ostal glavno jabolko spora med podpisnicama.

3.3 SANITARNI IN FITOSANITARNI UKREPI (SPS)

Kot že omenjeno, je EU večkrat poudarila, da si želi možnost urejanja in nadzora uvoznih produktov ob vstopu v območje EU, a te zahteve niti v zadnjem osnutku sporazuma ni

zaslediti. V njem najdemo le zahtevo po olajšanju trgovanja med podpisnicama v največji možni meri, ki pa že nosi zahteve po varovanju dobrobiti živali in rastlin ter nekaj besed o ocenah tveganja in njegovega obvladovanja. Problem se pojavi, če naraste povpraševanje po določenem produktu, kot primer zahteva po povečanju izvoza perutnine iz ZDA v EU, ki poraja vprašanje, ali je podpisnica zmožna v kratkem času v tolikšni meri povečati proizvodnjo ob upoštevanju vseh predpisov (Suppan, 2014). Ker do podobnega povečanja povpraševanja pogosto prihaja in povišana proizvodnja nemalokrat s seboj prinaša osiromašeno kakovost, je ključnega pomena konsistentno preverjanje kakovosti uvoženih produktov.

Možnost testiranja oziroma kontrole in nadzora nad kakovostjo uvoženih izdelkov bi morala biti implementirana v sam sporazum, prav zato je EU izrazila zaskrbljenost glede uvoznega režima in zahtev Združenih držav Amerike. FDA je namreč leta 2011 z implementacijo FSMA posodobila ameriški uvozni režim. Slednji naj bi zagotavljal prehransko varnost, po tem, ko se je pojavljalo mnogo obolenj, ki so izvirala iz kontaminirane hrane. Problem se je pojavil, ker je novi zakon zahteval dodatni finančni vložek v preverjanje tveganja s strani transnacionalnih korporacij, ki so se ukvarjale z distribucijo produktov in tega niso bile pripravljene sprejeti. Omenjen dokument se poslužuje tudi t. i. sistemske prepoznave, ki omogoča poenotenje zakonodaj dveh držav ali naddržavnih tvorb glede prehranske politike, kar je tehnika, ki se je poslužuje tudi TTIP. Ameriška industrija je zaradi omenjene zagate dolgo iskala srednjo pot pri preverjanju kakovosti z različnimi inšpektorji, s strani vlad in tretjih strank ali s certifikati, ki produktom omogočajo nemoten vstop v državo, ker naj bi bili že preverjeni pri proizvajalcu. SPS regulacije in s tem poenotenje pravil naj bi bila ta srednja pot med obema podpisnicama, ki bi prinesla nemoten uvoz in izvoz med njima. Tu so računali predvsem na finančni prihranek zaradi ukinitve individualnega pregledovanja produktov, ki so pregled prestali že pri drugi podpisnici. Strankama pa naj bi bila dovoljena inšpekcija, ki bi nato prestrezala morebitne škodljivce v obliki rastlinskih ali živalskih bolezni (Suppan, 2014). ZDA torej ne vzdržujejo konsistence pri preverjanju tveganja lastnih produktov. Zaradi slabe zakonske urejenosti na področju varnosti izvoznih produktov deluje kot evropski antipol, zato je bila zaskrbljenost evropske družbe povsem na mestu.

V primeru slabe implementacije postopka preverjanja tujega dobavitelja, naj bo to zaradi zniževanja proračuna ali težav v proizvodnji, in vzporednega delovanja v TTIP vključene SPS regulative, ki vso skrb preлага na dobavitelja, bi se znalo zgoditi, da bi taki produkti nemoteno vstopili na uvozni trg. Sama eliminacija testiranja uvoženih proizvodov pred vstopom v državo ne bi na strani ZDA dosti spremenila, ker sama država omenjene ukrepe na prehranski ravni vzdržuje le minimalno. To dokazujejo mnoge raziskave, med drugim raziskava uvoza morske hrane, pri kateri opravi FDA test ustreznosti le na 6 % uvoženih pošiljk, ki sodijo med produkte z visokim tveganjem kontaminiranosti, medtem ko EU izvaja inšpekcijo na 20 % (Suppan, 2014). Razkorak je več kot očiten. Skrb na evropski strani je bila torej vsekakor upravičena.

Pospeševanje trgovanja s hrano preko ukinitve dvojnih testiranj in implementacijo SPS sistema ima veliko bolj daljnosežne učinke, kot si lahko mislimo. Takšne regulacije omogočajo izolacijo določenih zakonsko urejenih in potrjenih uredb glede prehranske varnosti, posledično tudi jamstvo za varno prehrano stoji na trhljih tleh. Tako bi tudi podjetja, ki bi produkte izvažala in uvažala, ob morebitnem odkritju neustreznosti utrpela manjšo škodo, napaka bi bila namreč najdena šele pri neobvezni inšpekciji v vstopni luki. Industrija

ZDA se je dolgo otepala plačevanju 'nepotrebnega' izvoznega certificiranja produktov, ki naj bi pospeševal trgovanje, vendar bi se v tem primeru bila primorana prilagoditi glede na zadnje stanje osnutka. ZDA so stale za odločitvijo, da naj pristojbine, ki bi jih prinesel uvoz, ne presegaajo dejanske vrednosti same storitve (Suppan, 2014).

Vprašanja javnosti, zlasti tista o vplivu sporazuma na Evropski program za prehransko varnost 'od vil do vilic', ki zadeva izvoz kemično obdelanega piščanca iz ZDA v EU, so ostala neodgovorjena. V samih osnutkih pogajanj ni bilo zaslediti nobenih specifičnih stališč glede uporabe neterapevtskih zdravil v namen antibiotikov (dovoljenih v mesni industriji ZDA) ali o uvozu in ustrezni označbi gensko spremenjene hrane. Namesto tega so bila pomočjo SPS jezika o prehranski varnosti, dobrobiti živali in rastlin na kratko orisana glavna določila ustreznega trgovanja, upoštevajoč 'ustrezno raven zaščite države uvoznice'. Kar pomeni, da razen če bi se evropski pogajalci zoperstavili uporabi Mejnih vrednosti ostankov (ang. Maximum Residue Level, MRL so najvišje vrednosti pesticidov, ki so zakonsko dovoljene v prehranskih izdelkih), kar se tiče specifičnih pesticidov znotraj uvoženega žita ali veterinarskih zdravil uporabljenih v sami proizvodnji uvoženega mesa, je TTIP označeval tak produkt z etiketo 'ustrezne ravni zaščite za neomejen uvoz in konzumiranje'. Trdnost MRL zagotovil je vkomponirana v notranji pravni ureditvi, ki je zlasti na strani ZDA označena kot strogo zaupna informacija (ang. Confidential Business Information) in tako nedostopna širši javnosti. Spreminjanje oziroma regulacija le-te je bila v sporazumu TTIP dovoljena le podpisnicama in mednarodnim organom za postavljanje standardov, tj. Komisiji za Codex Alimentarius (tj. zbirka predpisov in standardov, ki zadevajo prehransko varnost). Predpise ureja Komisija Codex Alimentarius, vendar zaradi znatne prisotnosti industrije v njej ni presenetljivo, da so ti standardi pogosto nižji, kar se tiče varstva potrošnikov (Suppan, 2014). Prav to skrbno varovanje podatkov in dogovorov pred širšo javnostjo je dodatno stopnjevalo nezaupanje, vsi dokumenti zasedanj objavljeni na spletu pa so izjemno posplošeni in skopi z informacijami.

Osutek SPS poglavja je zavezoval podpisnici, da posvojita standarde Codexa, razen če država uvoznica izrazi pomisleke glede tega. Evropska komisija je uporabljala 'začasno prepustnico', tako da evropske članice niso bile prisiljene k uvozu ameriškega mesa, gojenega z rectopaminom, veterinarskim zdravilom (prepovedanim v EU, a potrjenim s strani FDA za uporabo v ZDA). Codex je na podlagi ocene tveganja, ki je obsegala dvajsetletno raziskavo, sprejel uporabo Mejnih vrednosti ostankov, kar se tiče rectopamina. Medtem je mesna in mesnopredelovalna industrija ZDA dala EU jasno vedeti, da mora biti njihova prepoved rectopamina eliminirana kot končni izid pogajanj (Suppan, 2014).

Najbolj sporna od določb pa je bila prav določba o dobrobiti živali, ki določa največje prizadevanje za dobrobit živali, ne pa tudi zavezujočih ukrepov, ki bi preprečili trgovino z živalskimi proizvodi iz zlorabljenih živali, o katerih več v naslednjem poglavju. Do zaključka pogajanj je ostalo nerazrešeno tudi vprašanje o trgovanju z živalskimi proizvodi iz območij/držav, kjer razsajajo razne bolezni, ki je bilo odprto že v samem začetku pogajanj. (Senica, 2017, str. 33).

Področje certificiranja in preverjanja ustreznosti glede sanitarnih in fitosanitarnih meril je bilo torej na strani EU in ZDA popolnoma različno in na prvi pogled povsem nezdržljivo. EU ima močno zaščiteno prehransko trgovino, podprto s številnimi predpisi, ki so za proizvajalce obvezujoči, poleg tega pa že sama prehranska politika stremi k trajnostni in čisti proizvodnji.

ZDA pri tem vodi povsem drugačno politiko. Na prehranski ravni je tam bistvenega pomena ekonomski faktor, torej sam prihodek, ki se mu nadalje vse ostalo prilagaja. Postopki preverjanja kakovosti in inšpekcije so tako zreducirani na najosnovnejše, ki bi bili za EU ogromen korak nazaj. Korak nazaj tako pri zagotavljanju prehranske varnosti kot pri splošni skrbi za javno dobrobit.

3.4 PROBLEMATIKA PODROČJA DOBROBITI ŽIVALI IN VARSTVA ZDRAVJA RASTLIN

Razdelek, ki je obravnaval ustrezno pokritost področja dobrobiti živali, uporablja besedje, kot je 'truditi po najboljših močeh' in 'neobvezujoči, a izjemnega pomena', ko je bilo govora o ukrepih, ki prepovedujejo trgovanje z zlorabljenimi živalmi. Najsi bo jezik v osnutku še tako ubran, mu je sledil pripis neobveznosti dane trditve. V osnutku ni bilo zahtev, da bi morali partnerici odrediti skladnost na področju dobrobiti živali kot pogoj za trgovanje v mesnopredelovalnem sektorju.

V ZDA je uveljavljen kontroverzni amandma, ki zadeva pravico do kmetovanja (Right to Farm Amendment) in ščiti kmetovalce, ki se poslužujejo standardnih praks kmetovanja in zavračajo nove oblike predpisov, ki določenih ravnanj ali načina vzreje ne dovoljujejo. Zakon je bil predpisan z namenom varovanja kmetovalcev in uspešnega poslovanja kmetijskih farm (Lizano, Rumley, 2018). Omenjeni zakon je povsem v nasprotju z željami EU po uveljavitvi zakonov o dobrobiti živali, zato so zahteve po zaščiti tržnih živali znotraj TTIP zaenkrat še daleč od dejanske realizacije. ZDA ali članice EU bi lahko predložile prepisane zakone ali pravila glede dobrobiti živali, a ti predpisi ne bi uspešno preprečili uvoza produktov narejenih iz zlorabljenih živali, dovoljenih zaradi neobvezujočih predpisov (Suppan, 2014).

Podobne težave so se pojavljale tudi pri zaščiti zdravja tržnih rastlin. Zadnji osnutek poglavja je vseboval obojestransko prepoznavanje pomembnosti varstva zdravja tržnih rastlin, kar se tiče s škodljivci še neokuženih območij (Pest Free Areas), s škodljivci še neokužene proizvodnje (Pest Free Places of Production) in podobno, torej območij z neznatno prisotnostjo škodljivcev kot tudi zaščitena območja države izvoznice. Omenjen odstavek je služil predvsem kot zagotovilo, da v primeru izbruha bolezni v določenem delu države, lahko ta še vedno izvažata omenjen produkt iz območij z neznatno prisotnostjo škodljivca (Suppan, 2014).

Soglasnost podpisnic na tem področju je bila v skladu s prevladujočimi standardi Mednarodne konvencije o varstvu rastlin, katere predpisi so zajeti tudi v WTO SPS sporazumu. Država uvoznica bi imela po predpisu 90 dni časa za ugovor na regulatorno odločitev države izvoznice, ki določa katera območja so brez ali z neznatno prisotnostjo škodljivcev. Podobni predpisi naj bi veljali tudi v mesnem in mesnopredelovalnem sektorju, omenjenem znotraj TTIP. V primeru izbruha bolezni, kot so na primer nore krave ali prašičja kuga v določenem delu države, izvoznice ne bi zavezoval k prenehanju izvažanja, saj lahko kljub temu izvažata iz območij države, ki naj bi bila še neokužena. V WTO SPS sporazumu je ta princip 'regionalizacije' v trgovanju s prehranskimi izdelki voden s strani Svetovne veterinarske organizacije. Znotraj osnutka TTIP je bila država uvoznica dolžna potrditi omenjene meje območij, ki jih določa država izvoznica, pravice, ki ji pri tem pripadajo, pa so bile do zadnjega v pogajanju. Kakorkoli, teža dokazovanja morebitnega neustreznega produkta je

ležala na državi uvoznici, ki je bila dolžna utemeljiti in z dokazi podkrepiti morebitno odločitev zavrnitve 'zdravstvenega statusa' produkta, izhajajočega iz določene regije države izvoznice, kljub njihovim zagotovitvam ustreznosti. Tako in podobno dokazovanje in preiskovanje produktov bi lahko privedlo do trgovinskih sporov, če gre za bolezen, ki ni zlahka prenosljiva, zlasti z živali na človeka (Suppan, 2014).

Učinkovitost sporazumov se najbolj kaže takrat, ko pride do zapletov, kakršni so na področju prehranskega sektorja pogosto izbruhi bolezni. V sporazumih je tako potrebna natančna opredelitev deleža preverjanja in odgovornosti, ki ju nosi vsaka od podpisnic, da ne pride do trgovinskih sporov. Zadnje stanje pogajanj predvideva, da je teža dokazovanja neustreznosti, torej z boleznijo okuženega produkta, na strani države uvoznice, kar zna biti veliko bolj zapleteno in zamudno, kot če bi to zagotavljala že država izvoznica. Prav tako bi bilo za EU oteženo nenehno preverjanje, ali prihajajo določeni produkti iz mesa zlorabljenih živali in ali je pri rastlinskih produktih upoštevana zadostna stopnja varnosti.

3.5 NETRANSPARENTNOST POGAJANJ

Število vprašanj je naraščalo skupaj z nezaupanjem, predvsem zaradi netransparentnosti pogajanj, ko so v javnost kapljali le deli dokumentov v obravnavi, evropske želje po ohranitvi standardov za varnost hrane pa so ostajale pod vprašajem. Namesto razvijanja javnih razprav na temo primerne prehranske varnosti in tipa kmetijstva, ki ga želimo, so se ta pogajanja odvijala za zaprtimi vrati in pod močnim vplivom velikih korporacij, katerih voditelji so glavni upravičenci sporazuma (Suppan, 2014).

Tudi sam osnutek je imel še ogromno lukenj in nedorečenih podrobnosti, ki pa so bili ključnega pomena. Tako med drugim določa, da mora prva stranka ustrezno in nemudoma obvestiti drugo stranko o morebitnih sprejetih spremembah v zvezi z SPS ukrepi, v odnosu do rastlinskih in živalskih bolezni, ki lahko vplivajo na produkte v tržnem procesu. Vendar, ko je SPS nadzor nad vsebnostmi bolezni sklenjen, sta podpisnici zavezani le še k prizadevanju o deljenju informacij z drugo podpisnico, kar pa ni zakonsko obvezujoče (Suppan, 2014). Nedorečeni so bili ravno tisti deli osnutka, ki predstavljajo največjo nevarnost za evropski prehranski trg.

V javnost so v preteklih letih uhajali le deli osnutka, pogosto tudi tisti najspornejši, kar je še dodatno podkrepilo nezaupanje v inštitucije, vključene v pogajanja. Inštitut za kmetijsko in trgovinsko politiko (ang. Institute for Agriculture and Trade Policy, IATP) je le ena od 250 organizacij, ki so podpisale in podprle pismo evropskemu komisarju za trgovino Karlu De Guchtu, zahtevajoč, da Evropska komisija poveča transparentnost pogajanj o TTIP, s tem da objavi osnutke besedil sporazuma za komentarje po koncu vsakega kroga pogajanj. Poziv je bil poslan tudi trgovinskemu predstavniku ZDA, ki je ohranjal minimalne javne konzultacije glede sporazuma, a je kljub temu predlog zavrnil. Trgovinska politika, ki obsega vse nacionalne regulacije, ki ščitijo javno dobrobit, okolje in varnost delavcev, je preveč pomembna, da bi bila prepuščena v odločanje zgolj predstavnikom vlade izvršilne veje in korporacijskim svetovalcem (Suppan, 2014). Podporo širše javnosti je zaman pričakovati ob tako skopih podatkih.

Najbolj pereče razprave so bile ravno na temo uporabe veterinarskih zdravil, kot so antibiotiki, katerih uporaba je v ameriški proizvodnji mesa dovoljena, ter njihova ustrežna

označba, ki se med podpisnicama prav tako razlikuje (vsebnost gensko spremenjenih organizmov). (Senica, 2017, str. 33) Če bi se standardi znižali, to ne bi vplivalo samo na državi podpisnici, ampak tudi na preostali svet, ki se ravna po gospodarsko močnejših in stabilnejših državah, in bi lahko postal princip takega regulatornega sodelovanja pogosta praksa tudi drugod (Suppan, 2014). Prav zaradi tega je ključna vloga EU ohranjanje lastne pozicije in standardov.

Kot sem omenila tudi v vseh predhodnih poglavjih, je netransparentnost pogajanj glavni vir nezaupanja širše javnosti in demoniziranja sporazuma. Podatki, ki so objavljeni in dostopni javnosti (npr. na straneh Evropske Komisije), pa so preohlapni in neinformativni, zato pogosto prihaja do napačnih interpretacij ali prenapihovanja informacij. Ključni deli sporazuma, ki se tičejo prehranske varnosti, so do zadnjega ostali nerazrešeni ravno zaradi nasprotujočih si mnenj podpisnic.

3.6 VPLIV NA GOSPODARSTVO

Leta 2009 je bila opravljena študija Ecorys, katere cilj je bil prikazati vpliv necarinskih ovir na trgovsko poslovanje. Te naj bi bile najbolj problematične ravno v sektorju hrane in pijače, katerima se je zaradi uvoza cena na tujem trgu občutno zvišala. Tako so izdelki uvoženi iz ZDA za 56,8 % dražji na evropskih tleh, obratno pa kar za 73,3 % (Pelkmans in sod., 2014). Torej je smiselno trditi, da bi največji finančni prihranek prinesla odprava necarinskih ovir, ki naj bi po nekaterih ocenah predstavljale kar 80 % samega sporazuma (Saha, 2014). Zaradi znižanih stroškov medsebojnega trgovanja bi bil tudi podjetjem prihranjen določen del stroškov, kar bi se odražalo bodisi v novih nižjih cenah izdelkov ali v dodatni stimulaciji za razvoj podjetij. Tako bi podjetja, kljub velikim razdaljam in oddaljenosti, postala konkurenčnejša, olajšano trgovanje pa bi morda omogočilo tudi globalne inovacije (Bonciu, 2013). Z vidika carinskih ovir je bil torej sporazum vsekakor dobrodošel in bi prinesel kar nekaj prihrankov, ki bi jih nato investirali v nadaljnji razvoj odnosa.

Kljub mnogim nestrinjanjem je Evropska komisija zagotavljala, da ima jasen cilj, pogajanja naj ne bi bila zaključena, dokler ne bi bil TTIP trden in uravnovešen in bi tako ustvarjal priložnosti na obeh straneh Atlantika, okreplil položaj EU na svetovni ravni in ponujal več izbire potrošnikom. Evropska komisarka za trgovino Cecilia Malmström je še dodala, da je TTIP priložnost Evrope, da oblikuje globalizacijo v skladu z evropskimi standardi in jo tako popelje v bolj odgovorno smer (Senica, 2017, str. 24). Michael Froman, trgovinski predstavnik Združenih držav Amerike, pa je na vprašanje ohranitve evropskih standardov življenja odgovoril, da sta se podpisnici dogovorili za bolj transparentne pristope sodelovanja zakonodajalcev, ki bodo ohranili visoke standarde na kritičnih področjih in določili ukrepe v posameznih sektorjih, ki naj bi povečali blaginjo potrošnikov. Nadalje zagotavlja, da TTIP ne bo posegal v ureditev javnih storitev ali vodil v njihovo privatizacijo in da naj bi dvignil vsesplošne svetovne standarde za izboljšanje življenja (Senica, 2017, str. 28). Podpisnici za zdaj nista našli skupnega jezika v zvezi s prehransko varnostjo. SPS ukrepi naj bi bili prva faza pogajanja, a obenem tudi problem, saj so ti ukrepi znotraj trgovinskih določil po navadi le predpisani standardi, pogosto se vse ustavi pri implementaciji omenjenih predpisov v prakso. A taka odločitev ima lahko zelo visoko ceno, celo v denarnem smislu. Primer slabe prakse najdemo opisan v študiji Centra za kontrolo in preprečevanje bolezni v ZDA, kjer so dognali, da zaradi bolezni v prehranski industriji, ki jih večinsko povzroča raba najpogostejših

14-ih škodljivih mikroorganizmov, država izgubi približno 33 milijard ameriških dolarjev letno zaradi bolnišničnih stroškov, smrtnih izidov, poslabšanj kakovosti življenja in potrate delovnega časa delavcev. Vendar industrija nadalje vztraja pri neplačevanju inšpekcijskih taks v sektorju predelane hrane, češ da so ta nepotrebna in nepravična potrata denarja. A ker je to edino varovalo, ki bi po že omenjeni ukinitvi vhodne inšpekcije države uvoznice ostalo pri uveljavljanju TTIP, je še toliko bolj zaskrbljujoče (Suppan, 2014). ZDA bi, že zaradi lastne stabilnejše ekonomije na področju prehrane, morale urediti in uzakoniti način preverjanja kakovosti ter se tako izogniti ponavljajočim se težavam in izgubam zaradi razvoja bolezenskih stanj.

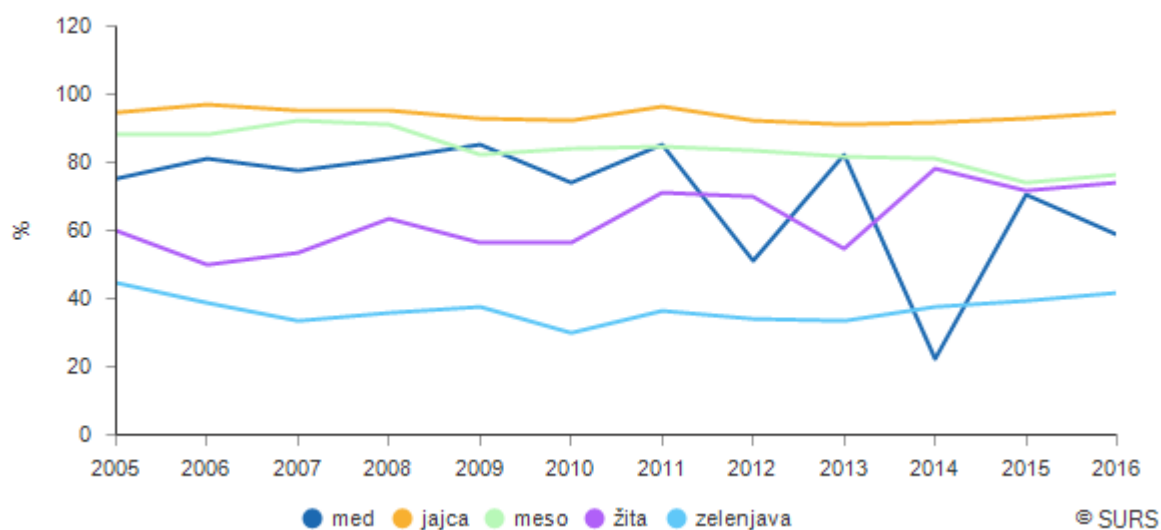
Zastavlja se torej vprašanje, kaj bi bilo v sklopu sporazuma postavljeno kot prioriteta, prehranska varnost in prizadevanje za čisto, iz kontrolirane pridelave uvoženo hrano, ali kapitalski prihranek, pa čeravno na škodo kakovosti in v upanju na uveljavitev na svetovnem trgu. Evropska stran je prav do konca pogajanj skušala zadržati lastne standarde v upanju na konsenz z ZDA, ker pa do tega ni prišlo, je popolna zaustavitev pogajanj na tem področju trenutno najboljša odločitev.

4 VPLIV SPORAZUMOV NA SLOVENSKO KMETIJSTVO IN PREHRANSKO VARNOST

Vprašanje, ki se v zadnjem času zdi vse bolj pomembno, je, kako se spopadati z nestabilnostjo na področju oskrbe s hrano. Vse bolj se pojavljajo lokalne in regionalne spodbude k samooskrbi s hrano, kot alternativa mednarodnim trgovskim potem s prehranskimi izdelki. Slovenska samooskrba trenutno ni tako močna, da bi v celoti zadovoljila lastne potrebe po hrani, a mnoge ocene kažejo v prid naraščanja samooskrbe. Potenciali slovenskih kmetijskih zemljišč so dovolj veliki, da bi zadostili potrebam naše države, ki si prizadeva povečati prehransko varnost do leta 2030 (Plut, 2012). Temu v prid delujejo tudi mnoge evropske finančne spodbude.

Stopnja samooskrbe se pri nas ločuje po vrstah proizvodov. Presežki se pojavljajo predvsem pri hmelju, perutninskem mesu in svežih jabolkih, ki tako dvigujejo splošno stanje samooskrbe (Plut, 2012). Prav ti trije omenjeni proizvodi tudi ohranjajo stabilno lastno stopnjo proizvodnje skozi leta.

Slika 1: Stopnja samooskrbe s temeljnimi prehranskimi produkti v Sloveniji v obdobju 2005–2016

Vir: SURS, KIS, 2017

Z vidika samooskrbe je velik primanjkljaj predvsem pri zelenjavi, kjer se stanje bistveno ne izboljšuje in samooskrba obsega le polovico povpraševanja po njej (Slika 1). Primanjkljaj je tako uvožen predvsem iz Španije, Nizozemske in Italije. Podobna situacija je tudi pri sadju, kjer proizvodnja zaradi vremenske odvisnosti močno variira. Pri žitih se stanje iz leta v leto spreminja in je pod močnim vplivom vremenskih razmer, ki lahko doprinesejo k slabši letini; največji primanjkljaj se kaže pri pšenici, vendar je zadostnost višja kot pri zelenjavi. Stanje je bistveno boljše na področju mesnih proizvodov in jajc, kjer se samooskrba ne spusti pod visokih 80 %, kar je razveseljiv podatek glede na omenjene težave pri morebitnem uvozu tujega, oporečnega mesa. Podatki rastlinske pridelave za leto 2018 kažejo, da se je pridelava, prav tako kot površina zemlje v kmetijski uporabi, zmanjšala za slab odstotek, splošno gledano se je povečal le obseg njiv s hmeljem, izraziti upad pa je zaznati predvsem pri stročnicah (kar 18 %) in krompirju (11 %). Pridelava žit močno variira zaradi podnebnih vplivov, zato o konstantni rasti težko govorimo. Leto 2017 je bilo zaradi vremenskih vplivov zelo slabo, kar se kaže pri tem, da je skupni pridelek žita za leto 2018 kar za 7 % višji od leta 2017, prav tako skupni ekonomski izračuni za kmetijstvo kažejo 5 % dvig dohodkov v letu 2018 zaradi ugodnih vremenskih razmer (Prva ocena stanja v kmetijstvu, 2018).

Slovenija še vedno ostaja uvoznica kmetijsko-živilskih proizvodov, zanimivo pa je tudi dejstvo, da se je njen primanjkljaj pri samozadostnosti z vstopom v EU povečal (Perpar, Udovč, 2010). Za grobo primerjavo: med letoma 1970 in 2008 je zaznati upad samooskrbe za kar 20 %, tako se je ta številka gibala okoli 50 %, medtem ko je leta 1970 dosegala visokih 70 %. Najbolj očiten razlog je zmanjšanje njivskih površin zaradi urbanizacije okolja, poleg tega pa je razlog tudi v nizki izrabi naravnega kmetijskega potenciala, ki bi ob ustrezni stimulaciji lahko privedla do znatnega povečanja samooskrbe (Plut, 2012).

Gospodarska rast zadnjih let se v Sloveniji vztrajno dviguje za približno 4 % na leto, na kar predvsem vpliva rast investicij in izvoza. Investicije so bile v preteklih letih visoke zaradi rasti tujega povpraševanja, ki pa se je z letom 2018 začelo počasi umirjati. Medtem pa je domača potrošnja pripomogla k pozitivnim številkam, saj se je glede na leto 2017 povečala za 2,7 %, k čemur prispevajo predvsem ugodna gibanja na trgu dela in višje plače. Prav tako pa se Slovenija trenutno pospešeno pripravlja na novo programsko obdobje skupne kmetijske politike (2021–2027), ki naj bi v Slovenijo prineslo kar 903 milijone evrov evropskih sredstev za neposredna plačila in 716 milijonov evrov za politiko razvoja podeželja. Evropska unija je tako glavni akter pri razvoju slovenskega kmetijstva, odpiranju trga in konkurenčnosti kljub majhnosti (Poročilo o stanju v kmetijstvu, 2018).

EU s svojimi članicami sodi med najpomembnejše trgovinske partnerje Slovenije, v izboru tridesetih največjih izvoznih trgov zasledimo tudi nekdanje jugoslovanske republike, Kitajsko, Švico in Rusijo. Prav podatek, da v omenjeni nabor ne sodijo ZDA, je razlog, da so tudi na slovenskem trgu do TTIP skeptični. Kanada je svoj položaj v zadnjih desetih letih nekoliko uspela popraviti, s povečanim uvozom se je tako uvrstila v trideset največjih slovenskih uvoznih partneric. Največji uvoz je bil zabeležen v obdobju pred finančno krizo leta 2008, nakar se je ta zopet zmanjšal. Na evropski ravni je prav tako zaznati upadanje uvoza kanadskih izdelkov od leta 2002 dalje (Damijan, Kostrevec, 2015).

Slovenski izvoz v Kanado je v primerjavi z ostalimi trgovinskimi partnerji zanemarljiv, saj obsega le 0,1 % celotnega slovenskega izvoza. Iz navedenega sledi, da kanadski trg za slovenska podjetja ni kaj dosti privlačen, in vprašanje je tudi, ali bi sporazum to sploh uspel spremeniti. Tako podjetja kot gospodarska združenja pri nas niso izrazila posebnega zanimanja za sporazum CETA, ki bi prinašal največje znižanje uvoznih carin ravno v sektorju pridelave hrane (6,1 %). Prav tako so prve analize pokazale, da bi bilo postopno povečanje izvoza dokaj zmerno v obsegu od 3 do največ 9 tisočink odstotka v enem desetletju. Z ekonomskega vidika naj bi tako najbolj profitirala ravno živilska industrija, ki bi ji liberalizacija prinesla kar največje zmanjšanje carin. Podjetja, ki so izrazila interes za vzpostavitev trdnejšega trgovskega odnosa s Kanado, so bila Eta, Pivovarna Laško, Pivovarna Union, Radenska, Mlinotest, Ptujška klet in Goriška brda. Njihov skupni izvoz pa predstavlja približno 1,45 % celotnega slovenskega izvoza v Kanado (Damijan, Kostrevec, 2015). Edina slabost omenjene raziskave Centra poslovne odličnosti je dejstvo, da se zelo malo ukvarja z vplivom odstranitve in problematike netarifnih ovir na končne koristi, ki imajo v ekološkem in tudi v ekonomskem smislu precejšen vpliv, kot je bilo prikazano v zgornji temeljitejši analizi sporazumov na tem področju.

Sporazum CETA na slovenskih tleh ni doživel veliko razprav. Pravzaprav se je o njem pisalo le v nekaj člankih. Poleg tega vlada sporazuma ni predstavila in ga povezala z domačimi podjetji. Posledično je bila zainteresiranost javnosti in podjetij nizka, prav tako kot tudi seznanjenost z vsemi prednostmi in slabostmi sporazuma (Damijan, Kostrevec, 2015).

Na slovenskem trgu je bila prav tako kot za sporazum CETA izvedena anketa, ki je analizirala pripravljenost in željo slovenskih podjetij po implementaciji sporazuma TTIP in njegovih prednosti. Rezultati ankete so pokazali podobno sliko kot pri anketi povezani s CETO. Tudi tu slovenska podjetja v radikalnih spremembah pravil in omejitev zunanje trgovine ne vidijo dovolj močnega faktorja, ki bi vzpostavili boljši odnos med slovenskim in ameriškim trgom.

Kot zanimiva utemeljitev se je večkrat pojavljalo poudarjanje nepoznavanja ameriškega trga, kajti zgodovinski in geografski vplivi so bili v preteklosti odločujoči pri usmeritvi slovenskega izvoza na območja Evropske unije in Balkana. Zaradi vzpostavljenega močnega trgovinskega odnosa na evropskih tleh je bila analiza oddaljenih trgov nepotrebna in zatorej tudi omejena (Damijan, Kostrevec, 2015).

Če posplošimo, lahko rečemo, da slovenska samozadostnost na področju temeljnih prehranskih produktov variira iz leta v leto. Izjema pri tem so le mesni produkti, kjer samooskrba dosega visokih 80 %. Potreba po povišanju in ohranjanju visoke stopnje samozadostnosti sovpada z evropsko politiko, ki se ukvarja s podeželjem in nudi dodatne finančne vložke za sonaravne in lokalne kmetijske prakse. Prav zato se zdi, da je Slovenija na odlični poti k povečanju prehranske samozadostnosti, vse morebitne primanjkljaje pa uvozi v največji meri iz drugih držav EU. Prav s tega vidika je že na prvi pogled jasno, da CETA in TTIP za našo državo ne bi predstavljala donosnega posla. Uspešno in vzajemno sodelovanje z EU, ki sledi istim načelom glede kmetijske proizvodnje kot Slovenija, je tudi po mojem mnenju veliko bolj donosno tako z okoljskega kot ekonomskega in socialnega vidika.

5 SKLEP

Največji problem prostotrgovinskih sporazumov, kot sta CETA in TTIP, je prav odstranitev oziroma predruženje netaarifnih ovir. Sodelovanje in ustvarjanje kompromisov na področju prehranskih regulacij je smiselno, če se zakonodaji podpisnic bolj ali manj ujemata oziroma sledita podobni paradigmi, zaplete pa se, če na tem področju vodita povsem drugačni politiki. Situacija je podobna tako pri CETI kot pri TTIP, saj ZDA in Kanada vodijo veliko bolj milo in brezbrizno politiko na prehranskem področju, medtem ko je sistem EU bolj protekcionističen in urejen s previdnostnimi načeli, temeljitimi določili o izvoru in predpisi. Lep primer tega je v EU predpisana in zahtevana registracija vseh kemikalij, ki so v uporabi, medtem ko so taki predpisi v Kanadi in ZDA, četudi obstajajo, zgolj priporočilo in ne tudi obveza. Ocene tveganj so prav tako mesto razhajanja med podpisnicami. Medtem ko se Evropska unija že pri sami postavitvi izdelka na trg zavaruje z ustreznimi znanstvenimi raziskavami, ki jih opravi proizvajalec, in tako zagotavlja neoporečnost produkta, ostali državi podpisnici problem neustreznosti rešujeta šele, ko pride do težave z določenim produktom, kot so na primer izbruh bolezni, povečanje obolenj ali carinsko preverjanje, ko je produkt poslan v raziskavo ustrezni agenciji. Sistemsko je torej ureditev ravno obratna. Pri trgovanju s hrano Evropska unija poleg ekonomskega vidika v enaki meri upošteva tudi okoljski vidik, ki ga mnogokrat izpostavlja tudi kot prednostnega, medtem ko je v Kanadi in ZDA ta postranskega pomena.

Najbolj pereča področja obsegajo obdelavo mesa, rastlinsko in živalsko dobrobit, problematiko gensko spremenjenih organizmov in splošno pomanjkanje transparentnosti pri sestavljanju osnutkov, smernic in določil. Sporni dodatki in neurejeni osnovni življenjski pogoji za rejene živali, uporaba kisline v zaključni fazi predelave mesa, nesledljiva vsebnost

GSO sodijo med glavna razhajanja pri državah podpisnicah, usklajevanja pa prinašajo vse nižje standarde na evropski strani. Mnoge predlagane možnosti rešitev usklajevanja temeljijo na trhljih tleh in povzročajo precejšnje tveganje, zlasti za javno dobro in okoljske standarde. Tak dialog naj bi doprinesel k učinkovitejšemu odnosu, a obenem bo odprt za industrijo in lobije na obeh straneh Atlantika, ki bodo imeli možnost vpliva na grajenje sporazuma že v zelo zgodnji fazi. Ko temu pridodamo še splošno znano pomanjkanje transparentnosti, ko se pogajanja odvijajo za zaprtimi vrati in imajo do samega osnutka tudi poslanci le omejen dostop, sama vsebina pa postane širši javnosti znana šele ob koncu pogajanj, se strah, da pogajanja vodijo korporacije, le še stopnjuje.

Dolgo zagotavljane velike pozitivne posledice implementacije sporazumov ne zdržijo obsežnih analiz, saj te kažejo le majhen dvig BDP-ja. V desetletnem obdobju bi ta za Slovenijo predstavljal manj kot tisočinko odstotka letno, če govorimo o CETI. Evropska unija bi v istem obdobju tako beležila trikratno vrednost slovenskega povišanja, a je tudi ta podatek zanemarljivo majhen. Kanadi analize obljublajo večje povišanje BDP-ja kot EU, vendar so tudi na drugi strani Atlantika glede sporazuma zaskrbljeni. V njem vidijo predvsem grožnjo domači proizvodnji mlečnih izdelkov, ki bi bila tako izrinjena s strani uvoženih tujih produktov. Zmanjšanje povpraševanja pa bi vodilo k drastičnemu zmanjšanju proizvodnje, in slednja k oslabljeni preskrbi z lokalnimi mlečnimi izdelki.

Podobna situacija je tudi pri sporazumu TTIP, ki bi na slovenski BDP vplival z rastjo med $-0,010\%$ in $+0,015\%$. Po optimističnem scenariju za EU bi glede na analizo Evropske komisije doprinesel EU 119 milijard evrov ob implementaciji sporazuma, a le ta bi bila dosežena šele leta 2027 in bi predstavljala zgolj $0,5\%$ BDP EU (Pelkmans in sod., 2014). Vprašanje in skrb, ali analize pokažejo realno sliko in ali je omenjeno povišanje BDP-ja dovolj dober razlog za vzpostavitev sporazuma, je vse bolj na mestu. Smo se torej pripravljene odreči evropskim standardom in lastni protekcionistični prehrabni politiki zavoljo odpiranja svetovnim trgovinskim potem in izboljšanja ekonomskih kazalcev?

5.1 SINTEZA PREUČITVE SPORAZUMOV IN VELJAVNOST HIPOTEZ

Za konec naj se torej vrnem k začetnima hipotezama. V prvi hipotezi sem predpostavljala, da ima z vidika prehranske varnosti podpis pogodb CETA in TTIP za EU več negativnih kot pozitivnih učinkov. Ugotovitve za vsak sporazum posebej sem povzela v dveh preglednicah, v katerih je predstavljena primerjava pozitivnih in negativnih vidikov uveljavitve sporazumov, ki so bili izpostavljeni in razdelani v okviru predhodne analize sporazumov.

Preglednica 1: Pozitivni in negativni učinki sporazuma CETA v prehranskem sektorju

Comprehensive Economic and Trade Agreement (CETA)	
Pozitivni učinki:	Negativni učinki:
<ul style="list-style-type: none"> - znižanje stroškov carine, - večja konkurenčnost uvoženih izdelkov z domačimi proizvodi, - znižanje cen za potrošnike, - večja raznolikost v istem cenovnem razredu, - spodbujanje gospodarske rasti in mednarodnega sodelovanja, - možnost kompenzacije zaradi uvoza oškodovanim domačim proizvajalcem, - priznavanje evropskih geografskih označb in posledično omogočeno poslovanje malim podjetnikom, - lažji dostop do tujih trgov, - povečanje kapitalskih tokov in investicij. 	<ul style="list-style-type: none"> - uskladitev sanitarnih in fitosanitarnih meril držav podpisnic, - vključenost industrije (kot tretjega deležnika) v pogajanja, - izključenost nevladnih organizacij in civilne javnosti v ključnih fazah pogajanj, - velika razhajanja podpisnic na področju pesticidov, - pogoste tožbe držav s strani investorjev pod okriljem ISDS mehanizma, - oslabitev nacionalnih sistemov preskrbe s hrano, - zaradi manjših regulacij pri pridelavi je veliko kanadskih proizvodov bistveno cenejših od evropskih (npr. mesni proizvodi), - pravilnik o ravnanju z rejnimi živalmi v Kanadi ni zakonsko urejen, - možnost uvoza kanadskega mesa iz nekontrolirane reje zaradi pomanjkanja varnostnih testiranj, - različna zakonodaja, ki določa označevanje hrane z GSO, - modifikacija pravil o izvoru prinaša težjo sledljivost izvora posameznih produktov, - neznaten vpliv na evropsko in slovensko gospodarstvo.

Avtorica: Gabriela Lozančič

Kot razvidno (preglednica 1) ima prostotrgovinski sporazum CETA med EU in Kanado na področju trgovanja s prehralnimi izdelki več negativnih kot pozitivnih učinkov. Kot že večkrat izpostavljeno, predstavljajo največji problem ravno razlike v predpisih in zakonodajah na področju varnosti živilskih produktov. Glede na zgoraj našete negativne vidike bi lahko rekli, da je glavna pomanjkljivost sporazuma ravno ogrožanje prehranske varnosti EU. EU namreč v svetu slovi po visokih standardih, kar se tiče kakovosti produktov, usmeritve k trajnostnemu načinu pridelave in funkcionalnemu notranjemu prehranskemu trgu. Morda pozitivni učinki uspejo odtehtati nekatere negativne modifikacije, ki jih je morala EU zavoljo sprejetja sporazuma uveljaviti, vendar definitivno ne vseh. Konec koncev namreč tudi ekonomski kazalci sporazumu ne napovedujejo obsežnega dviga BDP-ja in splošnega

blagostanja, kot je bilo to pogosto slišati med pogajanj. Ugotovitve so podobne tudi pri sporazumu TTIP.

Preglednica 2: Pozitivni in negativni učinki sporazuma TTIP v prehranskem sektorju

Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP)	
Pozitivni učinki:	Negativni učinki:
<ul style="list-style-type: none"> - odpiranje lastnega trga, - povečan trgovinski pretok, - splošno znižanje stroškov medsebojnega trgovanja, - večja konkurenčnost podjetij kljub oddaljenosti, - spodbuda globalnim inovacijam, - rast BDP-ja, - spodbujanje mednarodnega sodelovanja. 	<ul style="list-style-type: none"> - poenotenje sanitarnih in fitosanitarnih predpisov na škodo EU, - razhajanja na področju zdravstvenih in higienskih standardov, - razhajanja na področju označevanja in rabe GSO, hormonske reje in obdelave mesa s klorom, - razhajanja pri principih testiranja izvoznih in uvoznih produktov, - vključenost korporacij v pogajanja, - neobvezujoči predpisi na področju dobrobiti živali, - neurejeno preverjanje zdravstvenega stanja tržnih rastlin, - netransparentnost pogajanj.

Avtorica: Gabriela Lozančič

TTIP odpira podobne problematike kot CETA na področju trgovanja s prehranskimi izdelki. Ključna razlika med njima zadeva razlike med zakonodajama; v tem primeru imajo ZDA znatno bolj drugačne želje in standarde kot Kanada in EU. Torej je bilo snovanje sporazuma z ZDA bistveno težje kot pri Kanadi. Že ob začetku pogajanj in prvih osnutkih je bilo jasno, da sta si podpisnici zakonodajno zelo daleč. Prehranski trg ZDA je bistveno manj urejen in reguliran kot trg EU, ZDA se ne zavzemajo za uveljavljanje trajnostnih praks pridelave, ne označujejo pridelkov z GSO in nimajo učinkovitega in konsistentnega preverjanja ustreznosti, ne izvoznih in ne uvoznih produktov. Vse to pa je za EU nepredstavljivo in bi prineslo le ogromen, nepopravljiv korak nazaj. Na tej točki potrjujem prvo hipotezo.

V drugi delovni hipotezi sem predpostavila, da prostotrgovinski sporazumi po principu CETA in TTIP prinašajo znatno osiromašenje prehranske varnosti zaradi prilagoditve oziroma regulacij zakonodaj podpisnic. Ponoven pregled učinkov, zlasti negativnih (preglednici 1 in 2), razkriva bistvena žarišča, ki ogrožajo prehransko varnost EU. Ker sem temu namenila že

nekaj besed pri potrjevanju prve hipoteze, dejstev na tem mestu ne bom ponavljala. Izpostavila bi le spoznanje, da regulativno sodelovanje med podpisnicama večinoma prinaša uveljavljanje nižjih standardov. Nižanje stroškov medsebojnega trgovanja, torej čim manj vloženega kapitala za čim večjo rast dobička, še vedno velja za glavni dosežek in smisel poslovanja.

Regulativno sodelovanje lahko predstavlja zelo spolzka tla, zlasti če se zahteve za pridelke med podpisnicama tako razlikujejo, kot je to pri EU in Kanadi ter ZDA. Dejstvo je, da so bili pristopi razviti ločeno. Temu so pripomogle tudi kulturne in družbene razlike in izbire, za katere se države odločajo (Evropska komisija, 2015). Sodelovanje na tem področju bi lahko prineslo uveljavitev višjih standardov in zelenih praks, a za zdaj to na svetovni ravni ni najvišja prioriteta. Prav s tega vidika se mi zdi prekinitev TTIP pogajanj EU z ZDA najboljša rešitev. Področja razhajanja v prehranskem sektorju so preveč drastična, da bi lahko prišlo do konsenza, pri katerem bi bili obe podpisnici zadovoljni. Nobena se namreč prav do konca pogajanj ni želela ukloniti zahtevam druge. Zaključitev pogajanj v tem sektorju je bila torej logična in pravilna rešitev zagatne situacije. Čeprav so vsak dan bolj vidni učinki globalnega segrevanja, h kateremu znaten delež prispeva prav netrajnostna prehranska industrija, so premiki na tem področju v svetovnem merilu zelo majhni. EU, ki jo štejem med najbolj okoljsko ozaveščene tvorbe, bi se zato morala boriti za uveljavljanje lastnih visokih standardov tudi drugod po svetu, in ne prilagajati lastne zakonodaje tujim, nižjim standardom. Na tej točki potrjujem tudi drugo hipotezo.

5.2 POGLED V PRIHODNOST

Prehranska varnost in trajnostni razvoj bi morala biti v današnjem svetu prioriteta. Srečujemo se z vedno novimi izzivi in predvsem težavami pri prekomerni oziroma netrajnostni rabi naravnih virov. EU se tega dobro zaveda in to uspešno implementira v svoj način delovanja. Primer dobre prakse je Agenda 2030, svetovni temeljni načrt za trajnostni razvoj. Eden izmed pomembnih ciljev je ravno zagotavljanje prehranske varnosti in spodbujanje trajnostnih oblik kmetijstva. Gospodarsko povezovanje je tudi dobrodošlo in pri tem se EU zavzema za trajnostno trgovinsko politiko, utemeljeno na sporazumih, ki razumejo trajnostni princip kot enakovreden vsem ostalim temeljnim kazalcem. Lep primer takšne prakse je sporazum EBA (ang. Everything but Arms, Vse razen orožja) (Evropska komisija, 2016b). Prav v okviru spodbujanja trajnostne mednarodne trgovine se mi zdi ključnega pomena zaustavitev pogajanj o TTIP. Sporazumi, ki trajnosti ne vidijo kot bistvene komponente, okoli katere je potrebno zgraditi celoten sporazum in njegove standarde, bi morali biti že v začetni fazi zavrnjeni. Dandanes nismo več v položaju, ki bi dopuščal nesmotrno poslovanje in rabo virov. Vsako tako ravnanje nas bo namreč že za časa našega življenja teplo tako z ekonomskega kot preživetvenega vidika.

Evropska unija je sama po sebi dobro organizirana tvorba na področju trgovanja s prehravnimi izdelki. Svoje članice spodbuja k prehranski samozadostnosti s finančno pomočjo tako pri financiranju trajnostnega kmetijstva kot subvencioniranju mladih, nadobudnih kmetov. Na primeru Slovenije se vidi, da kmetijske pridelke, ki jih država sama ne pridelava v zadostni meri, uvozi iz ostalih članic EU. Trgovanje izven evropskih meja je torej

v prehranskem sektorju omejeno bolj ali manj na eksotične produkte in pridelke. Vse osnovne in za življenje nujno potrebne produkte pa je EU zmožna pridelati v okviru lastnih meja, brez pretiranega uvažanja čezoceanskih dobrin. Prav s tega vidika se mi zdi mednarodno sodelovanje skozi prostotrgovinske sporazume, kot sta CETA in TTIP, na področju prehrane netrajnostno in premalo učinkovito na daljši rok.

EU je na dobri poti proti trajnostnim oblikam delovanja na vseh področjih in kot uspešna ter konkurenčna svetovna velesila daje zgled državam, ki so postavljene pred podobne politične odločitve. Le s konsistentnim ohranjanjem lastnih standardov in stremljenjem k trajnosti lahko kot družba preživimo sebe in naše zanamce. Vse prevečkrat človek pozablja, da ni vladar naravi in njen upravitelj, temveč zgolj njen pomemben člen.

6 SUMMARY

Free Trade Agreements like CETA and TTIP are important part of modern day trade policy that consists of bilateral and multilateral agreements. But agreements like that require special attention because they can represent very slippery ground considering food safety and regulations in alimentary sector. The main problem that appears in such agreements is elimination or modification of non-tariff barriers that are set to protect public welfare. Collaboration and compromising considering regulations in food sector is reasonable if both parties that are involved possess the same or at least similar paradigm. But the problem appears when those are not compatible. This situation is presented in both agreements CETA and TTIP. Canada and USA lead a lot more lenient and unconcerned politics in dietary sector, meanwhile the EU system is very protection oriented and regulated with precautionary principles, the rules of origin and other legal provisions. Food market in EU besides the economic factors also takes in account the environmental aspect, which is not the case in Canada and USA.

The most vexed issues include meat processing, plant and animal welfare, problems considering genetically modified organisms and general lack of transparency of the negotiation process. Disputable supplements and unsettled breeding conditions for animals kept for farming purposes, the use of acid in the final phase of meat processing and low traceability of GMO are just few of major discrepancies between the parties. Coordinating such different standards can lead to lowering the European standards by importing products which do not follow European food policy. A lot of suggested solutions have no solid ground and cause risks in public welfare and environmental grounds. Dialog between the two parties should contribute to the more efficient relationship but at the same time be more open for industry and lobbies on both sides of the Atlantic, who will have the possibility of affecting the assembly of the agreement in the early stages. Analysis have shown that both of these agreements won't have a big impact on raising the BDP. From this aspect terminating the negotiations is key, when parties involved do not reach consensus with the main questions concerning food safety.

From this particular aspect, it is clear that CETA and TTIP would not represent a lucrative business for our country or the EU. Successful and mutual cooperation with EU, which follows the same principles concerning agricultural production as Slovenia, is in my opinion far more lucrative from environmental, economic and social aspect.

Food safety and sustainable development should be a priority in the modern world. We meet new challenges and issues considering overexploitation of natural resources every day. The EU has a good grab on this problem and is successfully implementing solutions with their deliberate actions. A good example is Agenda 2030, which is a worldwide foundation plan for sustainable development. One of the main goals is assuring food safety and encouraging sustainable forms of agriculture. The EU seeks economic integration and with that implying sustainable marketing politics, based on agreements, that incorporate sustainable principles as

equal to other mostly economic indicators. An agreement that emphasises these principles is for example Everything but Arms or EBA.

Considering that the EU's goal is sustainable development in all sectors, it is in my opinion crucial that the TTIP negotiations have been terminated. All the possible agreements that do not implement sustainability as a foundational focus, should be declined right at the start. Nowadays we are not in a position that would allow us irrational managing and use of resources. Any acts in this direction would show consequences in both economic and survival aspects in the near future.

7 VIRI IN LITERATURA

- Akhtar, S. I., Jones, V., 2014. Proposed TTIP: In Brief. Congressional Research Service, 13 str. URL: <https://fas.org/sgp/crs/row/R43158.pdf> (Citirano 23. 3. 2016).
- Bounciu, F. I., 2013. Transatlantic Economic Relation and the Prospects of a New Partnership. Romanian Journal of European Affairs, 13, 3, str. 20–35. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2334160 (Citirano 20. 11. 2017).
- Chaoui, M., 2013. Transatlantic Trade and Investment Partnership: An Assessment of International Economic Relations. University of La Verne, 16 str. URL: https://www.academia.edu/7022565/TRANSATLANTIC_TRADE_AND_INVESTMENT_PARTNERSHIP (Citirano 12. 12. 2017).
- CETA, Chapter summaries. Government of Canada, Canada-European Union. URL: http://www.international.gc.ca/trade-commerce/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/ceta-aecg/chapter_summary-resume_chapitre.aspx?lang=eng (Citirano 9. 11. 2017).
- Damijan, J. P., Kostevc, Č., 2015. Vpliv Comprehensive economic and trade agreement (CETA) na slovensko gospodarstvo. Ljubljana, Center poslovne odličnosti Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, 57 str.
- Europe: CETA puts your food safety at risk. 2016. Ottawa, The Council of Canadians, 8 str. URL: <https://canadians.org/sites/default/files/publications/summary-ceta-food-safety-english.pdf> (Citirano 12. 11. 2017).
- Evropska komisija. 2015. Trgovina za vse: Za odgovornejšo trgovinsko in naložbeno politiko. Sporočilo komisije evropskemu parlamentu, svetu, evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in odboru regij, 28 str. URL: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2015/SL/1-2015-497-SL-F1-1.PDF> (Citirano 1. 8. 2019).
- Evropska komisija. 2016. Novi ukrepi za trajnostno prihodnost Evrope: Evropsko ukrepanje za trajnost. Sporočilo komisije evropskemu parlamentu, svetu, evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in odboru regij, 20 str. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016DC0739&from=SL> (Citirano 2. 8. 2019).
- Evropski parlament. 2014. Pogajanja o čezatlantskem partnerstvu na področju trgovine in naložb (TTIP). Resolucija Evropskega parlamenta, 17 str. URL:

- http://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2015-0252_SL.pdf
(Citirano 15. 11. 2017).
- European Communities – Measures concerning meat and meat products. 2009. WTO. URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds26_e.htm
(Citirano 18. 11. 2017).
 - EU-Kanada celovit gospodarski in trgovinski sporazum (CETA). 2016. Izpostavljene teme. Vlada Republike Slovenije. URL: http://www.vlada.si teme_in_projekti/prostotrgovinski_sporazumi/eu_kanada_celovit_gospodarski_in_trgovinski_sporazum_ceta/ (Citirano 7. 11. 2017).
 - Faure, M., Ward, B., 2015. The Transatlantic Trade and Investment Partnership: Trojan horse or positive force for health? European Respiratory Journal, 46, 1, str. 22–25. URL: <http://erj.ersjournals.com/content/46/1/22?ctkey=ERJtw00598-2015-2015> (Citirano 14. 5. 2016).
 - Gale, Š. 2017. Najnižje stopnje samooskbe ostajajo značilne za rastlinske prehranske bilance. Statistični urad Republike Slovenije. URL: <https://www.stat.si/statweb/News/Index/7069> (Citirano 11. 3. 2017).
 - Greenpeace. 2015. TTIP Leaks. URL: <https://trade-leaks.org/> (Citirano 2. 12. 2017).
 - Lerch, M., 2005. The European year for development: Food security. Policy Department, Directorate-General for External Policies & European Parliamentary Research Service. European Parliament, 3 str. URL: http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/549070/EXPO_BRI%282015%29549070_EN.pdf (Citirano 2. 12. 2017).
 - Lizano, A., Rumley, E. States' Right-To-Farm Statutes. Research Publication. The National Agricultural Law Center. URL: <https://nationalaglawcenter.org/state-compilations/right-to-farm/> (Citirano 20. 5. 2019).
 - Movchan, V., Eremenko, I., 2003. Measurement of non-tariff barriers. European Trade Study Group, 16 str. URL: <https://www.etsg.org/ETSG2003/papers/eremenko.pdf> (Citirano 10. 11. 2017).
 - Nierenberg, D., Halweil, B., 2005. Cultivating Food Security. V: Linda Starke (ur.). State of the world 2005: A Worldwatch institute report on progress toward a sustainable society. New York, W. W. Norton & Company, str. 62–79 URL: <https://books.google.si/books?id=I4bCBgAAQBAJ&lpg=PA74&ots=6hCKTBfQGd&dq=cultivating%20food%20security%20state%20of%20the%20world%202005&hl=sl&pg=PP1#v=onepage&q&f=false> (Citirano 11. 12. 2017).
 - Pelkmans, J., Lejour, A., Schrefler, L., Mustilli, F., Timini, J., 2014. The impact of TTIP. The underlying economic model and comparisons. CEPS Special Report. Bruselj, Center of European Policy Studies, 76 str. URL:

- <https://www.ceps.eu/system/files/No%2093%20Appraisal%20of%20IA%20on%20TTIP.pdf> (Citirano 15. 3. 2018).
- Perpar, A., Udovč, A., 2010. Realni potencial za lokalno oskrbo s hrano v Sloveniji. Dela, 34, str. 187–199.
 - Plut, D., 2012. Prehranska varnost sveta in Slovenije. Dela, 38, str. 5–23.
 - Posvet sporazum TTIP ali kako nam korporacije poskušajo ugrabiti prihodnost. 2015. Umanotera, slovenska fundacija za trajnostni razvoj. URL: <https://www.umanotera.org/novice/posvet-sporazum-ttip-ali-kako-nam-korporacije-poskusajo-ugrabiti-prihodnost/> (Citirano 9. 11. 2017).
 - Prva ocena stanja v kmetijstvu v letu 2018. 2018. Ljubljana, Kmetijski Inštitut Slovenije, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 46 str. URL: https://www.kis.si/f/docs/Porocila_o_stanju_v_kmetijstvu_OEK/Jesensko_ZP_2018.pdf (Citirano 13. 12. 2018).
 - Saha, D., 2014. The Transatlantic Trade and Investment Partnership: Review of the debate on economic blogs. VOX. CEPR Policy Portal. URL: <https://voxeu.org/article/transatlantic-trade-and-investment-partnership-review-debate-economic-blogs> (Citirano 10. 1. 2018).
 - Senica, M., 2017. Čezatlantski trgovinski in naložbeni sporazum (TTIP) ter mehanizem za reševanje sporov med investitorji in državami (ISDS/ICS) : magistrsko delo. Maribor: Univerza v Mariboru, Pravna fakulteta, 74 str.
 - Seshadri, V. S., 2013. Transatlantic Trade and Investment Partnership. RIS Discussion Papers, 185, 38 str. URL: http://ris.org.in/images/RIS_images/pdf/DP%20185%20Amb%20V%20S%20Shes%20hadri.pdf (Citirano 15. 3. 2018).
 - Skupaj zaustavimo mehanizem ISDS. 2019. Umanotera, slovenska fundacija za trajnostni razvoj. URL: <https://www.umanotera.org/novice/skupaj-zaustavimo-mehanizem-isds/> (Citirano 20. 7. 2019).
 - Stolper, E. C., 2016. Free trade or climate protection? Energy and climate-policy related threats posed by CETA. V: Mertins-Kirkwood, H., Sinclair, S., Trew, S., Große, L., Fuchs, P., Schüller, A., Koburger, I (ur.). Making sense of CETA. Berlin/Ottawa, PowerShift CCPA, str. 59–67 URL: https://corporateeurope.org/sites/default/files/attachments/making-sense-of-ceta_22092016.pdf (Citirano 13. 12. 2017).
 - Suppan, S., 2014. Analysis of the draft TTIP, Chapter on Food Safety and Animal and Plant Health Issues. Institute for Agriculture and Trade Policy. URL: <https://www.iatp.org/documents/analysis-of-the-draft-transatlantic-trade-and-investment-partnership-ttip-chapter-on-food-> (Citirano 8. 3. 2018).

- Svet Evropske unije. 2019. Council decision authorising the opening of negotiations with the United States of America for an agreement on the elimination of tariffs on industrial goods. Legislative Acts and other Instruments. URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/39180/st06052-en19.pdf> (Citirano 23. 7. 2019).
- Šegovc, M., 2017. CETA – celovit gospodarski in trgovinski sporazum : magistrsko delo. Univerza v Mariboru, Pravna fakulteta, 63 str.
- The WTO Agreement on the Application of Sanitary and Phytosanitary Measures (SPS Agreement). 2017. World Trade Organisation. URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/sps_e/spsagr_e.htm#fntext1 (Citirano 20. 5. 2018).
- Trgovinski sporazum EU–ZDA (TTIP). 2017. Izpostavljene teme. Vlada Republike Slovenije. URL: http://www.vlada.si/teme_in_projekti/trgovinski_sporazum_eu_zda_ttip/ Citirano (10. 11. 2017).
- TTIP Reloaded: big business calls the shots on new EU-US trade talks. 2019. Corporate Europe Observatory. URL: <https://corporateeurope.org/en/international-trade/2019/02/ttip-reloaded-big-business-calls-shots-new-eu-us-trade-talks> (Citirano 24. 5. 2019).
- Understanding the WTO Agreement on Sanitary and Phytosanitary Measures. WTO. URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/sps_e/spsund_e.htm#Intro (Citirano 18. 11. 2017).

8 SEZNAM SLIK IN PREGLEDNIC

Slika 1: Stopnja samooskrbe zadnjih let v Sloveniji27

Preglednica 1: Pozitivni in negativni učinki sporazuma CETA v prehranskem sektorju.....30

Preglednica 2: Pozitivni in negativni učinki sporazuma TTIP v prehranskem sektorju.....31